

Gemeente
EDAM
VOLENDAM

Universiteit Utrecht

Programma LEF:

*het uitstellen van het beginnen met drinken onder
minderjarige jongeren in Edam-Volendam*

Tussenrapportage:

stand van zaken en ontwikkeling binnen de
gemeente sinds de start van programma LEF

Juli 2020

Universiteit Utrecht

Algemene Sociale Wetenschappen

Jeugdstudies

Dr. Ina Koning

Vincent van der Rijst, MSc.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	1
Samenvatting.....	3
Programma LEF.....	4
Steekproef	5
Alcoholconsumptie.....	6
Verklaringsmodel	8
Paden van beïnvloeding	8
Factoren.....	9
Maatschappelijke norm en acceptatie ten aanzien van alcoholgebruik.....	9
Pad 1: Invloed van ouders op alcoholgebruik van jongeren	10
Pad 1a: Normen en tolerantie van ouders ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren	10
Tolerantie van ouders ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren	10
Pad 1b: Sociale activiteiten en toezicht van ouders.....	12
Sociale activiteiten van ouders.....	12
Toezicht van ouders	12
Conclusie	13
Pad 2: Invloed van jongeren op eigen en elkaars alcoholgebruik	13
Normen en groepsdruk onder jongeren	14
Normen van jongeren ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren	14
Algemene normen.....	14
Descriptieve normen	15
Injunctieve normen	17
Groepsdruk en drinken om erbij te horen	18
Conclusie	19
Pad 3: Handhaving.....	20
Toegankelijkheid alcohol (niet-thuis)	20
Zichtbaarheid handhaving	24
Conclusie	26
Verschuiving van alcoholgebruik niet-thuis naar alcoholgebruik in thuissituatie?.....	27
Conclusie	28
Referentielijst	30
Bijlage I: Coronapeiling Enkhuizen	31

Steekproef	31
Alcoholconsumptie.....	32
Factoren.....	33
Invloed van ouders op alcoholgebruik van jongeren	34
Invloed van jongeren op eigen en elkaars alcoholgebruik.....	35
Algemene normen.....	35
Injunctieve normen	37
Handhaving.....	38
Conclusie	40
Bijlage II: Invloed actieve toestemming Edam-Volendam.....	42
Steekproef	42
Factoren.....	43
Demografisch.....	43
Alcoholgebruik.....	44
Individuele factoren	46
Groeps- / peerfactoren jongeren	46
Ouderlijke factoren	48
Eindmodel.....	49
Conclusie	50

Samenvatting

Programma LEF is een samenwerking tussen de gemeente Edam-Volendam en de Universiteit Utrecht, waarbij binnen de gemeente onderzoek gedaan wordt naar het (vroegtijdige) alcoholgebruik van jongeren. Daarnaast wordt bekeken welke factoren dit (kunnen) beïnvloeden en wat mogelijk effectieve strategieën zijn om het beginnen met drinken onder (minderjarige) jongeren uit te stellen. Om hier meer inzicht in te krijgen zijn verschillende metingen uitgevoerd; echter is de laatste meting vanwege een kleinere steekproef binnen de gemeente en het niet kunnen uitvoeren van de meting in de controlegemeente Enkhuizen door de coronacrisis, helaas niet volledig vergelijkbaar met de eerste drie metingen. Om deze redenen is in dit rapport enkel een stand van zaken en vergelijking over tijd binnen de gemeente Edam-Volendam weergegeven.

Wanneer gekeken wordt naar het alcoholgebruik van jongeren, valt op dat dit al veel en al op jonge leeftijd gebeurt, al is sinds de start van programma LEF ook een (sterke) daling in het alcoholgebruik zichtbaar. Het alcoholgebruik kan door veel factoren beïnvloed worden, waarbij drie belangrijke pijlers naar voren komen, namelijk: 1) ouders, 2) peers (leeftijdsgenoten), en 3) handhaving van het alcoholbeleid binnen de gemeente.

Ouders kunnen voornamelijk invloed hebben door het stellen van strikte regels: jongeren die striktere regels over alcohol(gebruik) ervaren, drinken minder (vaak) alcohol. Jongeren onderling kunnen invloed hebben door de normen die zij ten aanzien van alcoholgebruik hebben. Wanneer jongeren denken dat alcoholgebruik op hun leeftijd normaal is, door meer leeftijdsgenoten gedaan en sterker goedgekeurd wordt, drinken zij vaker en meer alcohol. Tenslotte, kunnen de gemeente en overige betrokkenen invloed hebben via de zichtbaarheid van de handhaving van het alcoholbeleid. Wanneer er voldoende handhaving is én dit voldoende zichtbaar is, wordt het voor (minderjarige) jongeren moeilijker om alcohol te verkrijgen. Jongeren die moeilijker aan alcohol (denken te) kunnen komen, drinken minder (vaak) alcohol.

Ondanks dat de cijfers van deze meting niet volledig te vergelijken zijn met de cijfers van de eerdere metingen, zijn er sinds de start van programma LEF wel enkele interessante ontwikkelingen zichtbaar: jongeren zijn striktere regels gaan ervaren, hebben minder positieve normen ten aanzien van alcohol(gebruik) ontwikkeld en ervaren een versterkte handhaving van het alcoholbeleid. Dit lijkt te impliceren dat de (pre-)interventie invloeden van programma LEF een positief effect op het alcoholgebruik van jongeren (en de factoren die dit beïnvloeden) in de gemeente Edam-Volendam hebben.

Programma LEF

Programma LEF is een samenwerking tussen de gemeente Edam-Volendam en de Universiteit Utrecht, waarbij laatstgenoemde binnen de gemeente onderzoek doet naar het (vroegtijdige) alcoholgebruik van jongeren, factoren die dit (kunnen) beïnvloeden en mogelijke effectieve strategieën om het beginnen met drinken onder (minderjarige) jongeren uit te stellen.

Het programma bestaat uit vier fasen:

1. Vergroten inzicht in alcoholgebruik onder jongeren in Edam-Volendam
2. Verbinding met bestaande (inter)nationale kennis
3. Implementeren preventie-activiteiten
4. Monitoren alcoholgebruik en mechanismen

Rapportage

Het huidige rapport had als oorspronkelijke opzet om als eerste monitor van fase 4 te dienen; hoe staat het met (de ontwikkeling van) het alcoholgebruik en bijhorende mechanismen, en is er wellicht al een effect van de implementatie van de eerste preventie-activiteiten zichtbaar? Vanwege diverse redenen is deze opzet helaas niet mogelijk gebleken. Enerzijds heeft dit te maken met de implementatie van de preventie-activiteiten; die voor deze meting niet genoeg hebben kunnen plaatsvinden. Anderzijds is de dataverzameling anders verlopen omdat bij deze meting voor het eerst sprake geweest is van actieve toestemming voor deelname, waardoor binnen de gemeente Edam-Volendam minder leerlingen hebben deelgenomen t.o.v. de eerdere metingen. Daarnaast kon vanwege de coronacrisis en landelijk ingestelde ‘lockdown’ er binnen de gemeente Enkhuizen geen dataverzameling plaatsvinden (er is op een later moment wel data verzameld tijdens de coronacrisis, zie bijlage I).

Om deze redenen zal het huidige rapport een meer globale stand van zaken geven met betrekking tot het (vroegtijdige) alcoholgebruik van jongeren en bijhorende mechanismen in de gemeente Edam-Volendam, en hoe de cijfers zich verhouden ten opzichte van de cijfers in de eerdere rapporten (Koning & Van der Rijst, 2018, 2019a, 2019c). Het bekijken van meer causale ontwikkelingen over de tijd en een vergelijking hierbij tussen beide gemeenten is helaas niet mogelijk.

Steekproef

Voor een uitgebreidere beschrijving van de werving van de steekproef en procedure van de dataverzameling, verwijzen wij graag naar het rapport van de probleemdefinitie (Koning & Van der Rijst, 2018).

Binnen dit rapport zal enkel gebruik gemaakt worden van een *herhaalde cross-sectionele steekproef*, aangezien er vanwege aangescherpte AVG-richtlijnen over is gegaan van passieve naar actieve toestemming van ouders en jongeren van 16+ jaar. Dit betekent dat ouders aan het begin van het schooljaar (september/oktober 2019) actief is gevraagd of ze toestemming voor deelname door hun kind aan programma LEF geven. Tevens hebben jongeren van 16+ jaar zelf de keuze om deelname te weigeren als ze niet mee willen doen; sommige jongeren hebben elkaar vervolgens onderling aangemoedigd om niet deel te nemen. Door deze overgang is er te weinig data – van met name oudere jongeren (16+ jaar) – beschikbaar om goed naar *longitudinale* ontwikkelingen te kunnen kijken. In deze groep worden per meting alle leerlingen meegenomen die op die specifieke meting deelgenomen hebben, ongeacht of zij ook nog op andere metingen deelgenomen hebben. De dataverzameling heeft in februari 2020 plaats gevonden.

Verdeling van de steekproef

De steekproef bestaat op T0 (Feb 2018), T1 (Dec 2018), T2 (Feb 2019) en T3 (Feb 2020) in totaal uit respectievelijk 1.074, 1.034, 987 en 556 jongeren uit de gemeente Edam-Volendam (zie Tabel 1), in de leeftijd van 11 t/m 18 jaar. Op alle metingen hebben iets meer meisjes dan jongens aan het onderzoek meegedaan. Het schoolniveau van de steekproef was op alle metingen wat scheef verdeeld: ongeveer veertig procent van de steekproef volgde onderwijs op VMBO-niveau; de overige leerlingen volgden onderwijs op HAVO- of VWO-niveau.

Tabel 1.

Beschrijving van de steekproef, naar demografische gegevens.

	T0		T1		T2		T3	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Totaal	1.074	--	1.034	--	987	--	556	--
Sekse								
Jongen	476	44,3	462	44,7	445	45,1	260	46,8
Meisje	598	55,7	572	55,3	542	54,9	296	53,2
Schoolniveau ¹								
VMBO-basis/kader	184	17,1	164	15,9	166	16,8	94	16,9
VMBO-theoretisch/gemengd	270	25,2	243	23,5	233	23,6	139	25,0
HAVO	453	42,2	417	40,3	385	39,0	169	30,4
VWO	167	15,5	210	20,3	203	20,6	154	27,7

¹ Bij combinatieniveaus (bijvoorbeeld HAVO/VWO) is het laagste schoolniveau gekozen.

Alcoholconsumptie

In programma LEF wordt in gegaan op de hoeveelheid alcohol die jongeren in de gemeente Edam-Volendam drinken. Wat de huidige stand van zaken met betrekking tot het alcoholgebruik van jongeren is en hoe dit zich verhoudt ten opzichte van de eerdere metingen, wordt hierna besproken.

Wanneer gekeken wordt naar het alcoholgebruik door jongeren in de gemeente Edam-Volendam, valt op dat het alcoholgebruik – zowel qua het percentage jongeren dat alcohol gedronken heeft, als ook de hoeveelheid alcohol die zij dronken – hoog was, maar ook dat dit sinds de start van programma LEF (sterk) afgenomen is (zie Tabel 2 en 3). Met name in de overgangsfase van T0 naar T1 is een sterke daling in het alcoholgebruik zichtbaar, waarna dit richting T2 relatief stabiel blijft. Vervolgens is van T2 naar T3 weer een (sterke) daling te zien, zowel in de prevalentiecijfers als de gemiddelde hoeveelheid glazen alcohol die jongeren wekelijks drinken. Opvallend hierbij is dat deze dalingen voornamelijk voor de jongeren van 14 en 15 jaar oud gelden.

Tabel 2.

Prevalentie van het alcoholgebruik, uitgesplitst naar leeftijd.

Leeftijd	Alcohol, ooit (ja; %)				Alcohol, maandelijks (ja; %)				Alcohol, wekelijks (ja; %)			
	T0	T1	T2	T3	T0	T1	T2	T3	T0	T1	T2	T3
12 jaar	7,1	19,8 [▲]	16,7	20,0 [▲]	0,0	4,6 [▲]	7,1 [▲]	2,7	0,0	1,0	2,4	0,0
13 jaar	26,5	21,6	21,3	23,2	9,8	7,1	6,1	10,3	6,8	3,4	3,9	3,2
14 jaar	61,9	49,6 [▼]	38,6 [▼]	32,9 [▼]	43,2	27,1 [▼]	24,3 [▼]	16,2 [▼]	35,4	23,8 [▼]	18,1 [▼]	11,4 [▼]
15 jaar	67,3	68,6	65,4	47,6 [▼]	55,5	52,4	50,9	33,0 [▼]	52,0	46,7	41,2 [▼]	28,2 [▼]
≥ 16 jaar	83,6	68,1 [▼]	62,4 [▼]	61,9 [*]	78,5	55,5 [▼]	49,5 [▼]	57,1 [*]	76,6	50,4 [▼]	45,2 [▼]	52,4 [*]
Totaal	54,5	42,6 [▼]	43,4 [▼]	31,5 [▼]	41,5	26,0 [▼]	29,5 [▼]	16,5 [▼]	37,7	21,9 [▼]	23,9 [▼]	11,5 [▼]

^{▲/▼} Significant hoger/lager dan op T0.^{*} De groep jongeren van ≥ 16 jaar op T3 is te klein om een vergelijking met T0 te maken.

Tabel 3.

Gemiddelde alcoholconsumptie (glazen per week), uitgesplitst naar leeftijd.

Leeftijd	Glazen per week, totale groep (M)				Glazen per week, wekelijkse drinkers (M)			
	T0	T1	T2	T3	T0	T1	T2	T3
12 jaar	--	0,02	0,04	--	--	1,50	1,50	--
13 jaar	0,37	0,24	0,12 [▼]	0,10 [▼]	4,97	6,56	2,56 [▼]	2,80
14 jaar	2,54	1,54 [▼]	1,03 [▼]	0,70 [▼]	6,03	5,80	5,16	5,63
15 jaar	4,00	3,66	3,29	2,26 [▼]	7,08	6,97	7,38	7,40
≥ 16 jaar	7,31	4,29 [▼]	4,05 [▼]	2,28 [*]	9,01	7,87	8,05	4,14 [*]
Totaal	3,14	1,67 [▼]	1,85 [▼]	0,75 [▼]	7,53	6,85	6,94	5,95 [▼]

[▼] Significant lager dan op T0.^{*} De groep jongeren van ≥ 16 jaar op T3 is te klein om een vergelijking met T0 te maken.

Geconcludeerd kan worden dat het alcoholgebruik onder jongeren in de gemeente Edam-Volendam is gedaald sinds de start van programma LEF twee jaar geleden: het percentage jongeren dat ooit, maandelijks en wekelijks alcohol gedronken heeft, is in deze periode (bijna) gehalveerd, terwijl wekelijks drinkende jongeren ruim 1,5 glas alcohol per week minder zijn gaan drinken. In de voorgaande rapporten werd aangegeven dat de daling mogelijk verklaard

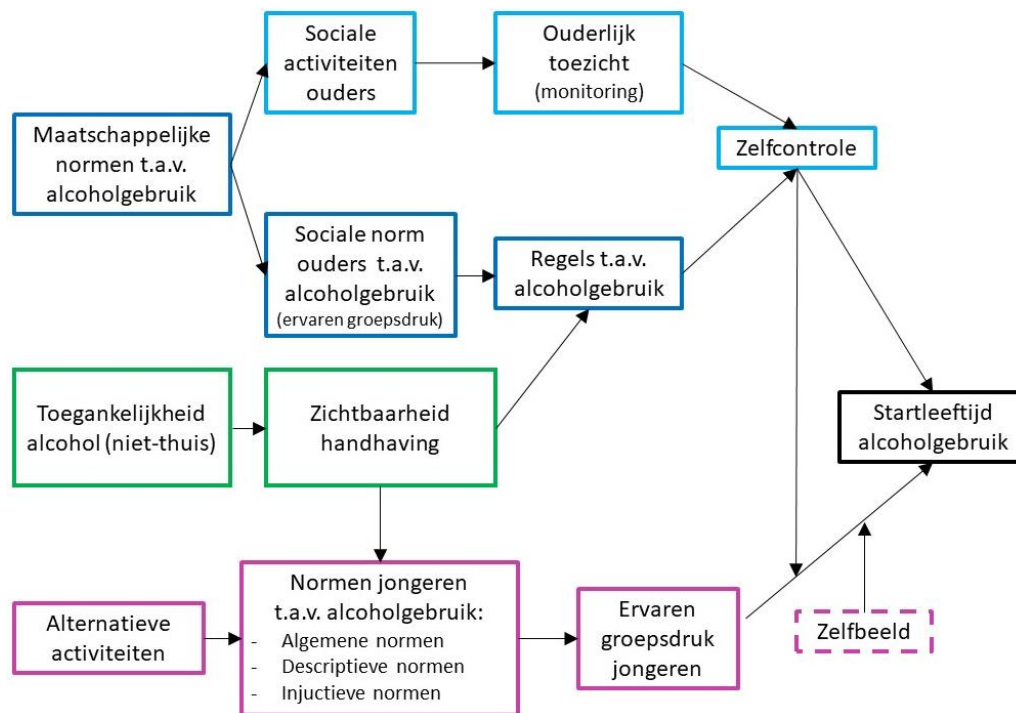
kan worden door (pre-)interventie effecten van programma LEF, zoals de toegenomen aandacht, bijhorende bewustwording en verscherpte handhaving van het alcoholbeleid (zoals meer controle bij horecagelegenheden). Of deze processen ook de doorgezette daling van T2 naar T3 kunnen verklaren, is binnen dit rapport helaas niet te bekijken, vanwege de in de inleiding gegeven redenen. Wel zullen de factoren (en de ontwikkeling hiervan) die hier mogelijk een rol in gespeeld kunnen hebben, hierna verder besproken worden.

Verklaringsmodel

Om te kijken welke factoren invloed hebben op het alcoholgebruik van jongeren in Edam-Volendam, is tijdens de probleemdefinitie een verklaringsmodel opgesteld (zie Figuur 1). Voor een uitgebreidere beschrijving hoe dit verklaringsmodel tot stand gekomen is, verwijzen wij graag naar het rapport van de probleemdefinitie (Koning & Van der Rijst, 2018).

Paden van beïnvloeding

In het verklaringsmodel (zie Figuur 1) zijn drie verschillende paden van beïnvloeding te onderscheiden. Pad 1 [blauw] richt zich op de invloed van ouders, waarbij nog twee zijpaden onderscheiden worden. Binnen **pad 1a [donkerblauw]** wordt gefocust op de invloed van de tolerantie (stellen van regels) van ouders ten aanzien van het alcoholgebruik van jongeren, terwijl binnen **pad 1b [lichtblauw]** gefocust wordt op de invloed van het toezicht (monitoring) door ouders. **Pad 2 [paars]** richt zich op de jongeren zelf. Het gaat hierbij om de invloed die zij zelf hebben op zowel hun eigen als elkaars alcoholgebruik, bijvoorbeeld via normen, groepsdruk en individuele factoren. **Pad 3 [groen]** richt zich op de handhaving van het alcoholbeleid door de gemeente, horeca, politie en andere betrokkenen. De factoren binnen dit derde pad zullen een minder directe link naar het daadwerkelijke alcoholgebruik van jongeren hebben, maar zullen wel invloed (kunnen) hebben op meer proximale factoren zoals de regels die ouders stellen en normen die jongeren ontwikkelen.

Figuur 1. Verklaringsmodel probleemdefinitie programma LEF (Koning & Van der Rijst, 2018).

Factoren

De paden van beïnvloeding vanuit het verklingsmodel bestaan allen uit diverse factoren die op verschillende niveaus het alcoholgebruik van jongeren (kunnen) beïnvloeden. Per pad zullen deze factoren besproken worden, waarbij per factor bekeken zal worden hoe dit zich over de tijd ontwikkeld heeft.

Maatschappelijke norm en acceptatie ten aanzien van alcoholgebruik

Uit interviews voorafgaand aan de eerste meting is naar voren gekomen dat met name de maatschappelijke norm en acceptatie ten aanzien van alcoholgebruik factoren zijn die – al dan niet direct – het alcoholgebruik van jongeren beïnvloeden. Er wordt gesteld dat door deze sterke maatschappelijke normen en acceptatie het ook voor jongeren normaal en geaccepteerd is om (al op jonge leeftijd) alcohol te drinken.

De invloed van maatschappelijke normen en acceptatie ten aanzien van (algemeen) alcoholgebruik waren tijdens de metingen met vragenlijstonderzoek onder jongeren zelf echter lastig te onderzoeken. Hiervoor zullen meerdere mensen van verschillende leeftijden en achtergronden uit de gehele maatschappij ondervraagd moeten worden.

Ondanks dat deze maatschappelijke normen en acceptatie binnen de huidige studie niet onderzocht konden worden, is het aannemelijk dat deze veel genoemde factoren een grote invloed kunnen hebben op belangrijke, meer proximale factoren, zoals normen van ouders en jongeren zelf ten aanzien van alcoholgebruik. De invloed van deze normen op het (vroegtijdige) alcoholgebruik van jongeren zullen later in het rapport binnen de verschillende paden van beïnvloeding verder onderzocht worden.

Pad 1: Invloed van ouders op alcoholgebruik van jongeren

Zowel uit de probleemdefinitie als eerdere rapporten is naar voren gekomen dat ouders een belangrijke rol (kunnen) spelen in het alcoholgebruik van jongeren. Deze invloed lijkt voornamelijk te liggen in de tolerantie die ouders ten aanzien van alcoholgebruik van hun kinderen hebben (en de bijbehorende regels die zij hierover stellen) en het toezicht dat ouders op hun kinderen houden. Binnen pad 1 zal gekeken worden welke invloed ouders hebben op het alcoholgebruik van jongeren en hoe dit zich over de tijd ontwikkeld heeft.

Pad 1a: Normen en tolerantie van ouders ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren

Wanneer de invloed van ouders op het (vroegtijdige) alcoholgebruik van jongeren bekeken worden, lijken de maatschappelijke normen ten aanzien van het alcoholgebruik van jongeren belangrijke rol te spelen. Onder ouders gaat het dan met name om de waargenomen sociale norm dat alcohol drinken er (al op jonge leeftijd) bij hoort. Opvallend hierbij is dat er sprake lijkt te zijn van groepsdruk onder ouders om alcoholgebruik onder jongeren toe te staan.

Waar de wetenschappelijke literatuur sterke aanwijzingen biedt dat waargenomen sociale normen en bijbehorende groepsdruk invloed hebben op het alcoholgebruik van jongeren, is dit lastig te onderzoeken middels vragenlijstonderzoek onder jongeren. Hiervoor is onderzoek onder ouders gedaan; de resultaten hiervan zijn in het ouderrapport terug te lezen (Koning & Van der Rijst, 2019b).

Tolerantie van ouders ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren

Tijdens de probleemdefinitie kwam naar voren dat ouders – mogelijk mede door de geldende normen en groepsdruk onder ouders – tolerant zijn ten opzichte van het alcoholgebruik van hun kind. Voor het bekijken van de invloed van tolerantie van ouders ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren, zal gekeken worden naar de regels die ouders met betrekking tot alcohol stellen.

Wanneer gekeken wordt naar de regels die ouders stellen, is te zien dat jongeren in de gemeente Edam-Volendam over het algemeen strikte regels over (het gebruiken van) alcohol ervaren en dat deze sinds de start van programma LEF als steeds strikter ervaren worden (zie Tabel 4). Wanneer dit verder bekeken wordt naar leeftijd, is te zien dat met name jongeren in de oudere leeftijdsgroepen steeds striktere regels zijn gaan ervaren.

Als gekeken wordt naar invloed van regels op het alcoholgebruik van jongeren, komt duidelijk naar voren dat het stellen van strikte regels een beschermende factor kan zijn. Op alle metingen geldt dat jongeren die aangeven striktere regels te ervaren, significant vaker aangeven zowel in hun hele leven ($r =$ tussen $- .48$ en $- .62$) als in de afgelopen maand ($r =$ tussen $- .47$ en $- .67$) geen alcohol gedronken te hebben. Tevens is op alle metingen een sterk significant verband te zien tussen het stellen van regels en de hoeveelheid alcohol die jongeren wekelijks drinken; wanneer jongeren striktere regels ervaren, drinken zij wekelijks minder alcohol ($r =$ tussen $- .56$ en $- .69$).

Geconcludeerd kan worden dat jongeren waarvan de ouders toleranter zijn ten aanzien van alcoholgebruik, vaker aangeven alcohol te hebben gedronken en wekelijks meer alcohol drinken.

Tabel 4.

Regels van ouders met betrekking tot alcoholgebruik van jongeren¹ (M), uitgesplitst naar leeftijd.

Leeftijd	T0	T1	T2	T3
12 jaar	4,92	4,86	4,88	4,79▼
13 jaar	4,71	4,77	4,78	4,85▲
14 jaar	4,06	4,34▲	4,50▲	4,50▲
15 jaar	3,55	3,60	3,83▲	4,02▲
≥ 16 jaar	2,50	3,28▲	3,33▲	3,59*
Totale groep	3,86	4,28▲	4,22▲	4,53▲

¹ Hogere scores betekenen striktere regels met betrekking tot alcoholgebruik.

▲/▼ Significant hoger/lager dan op T0.

* De groep jongeren van ≥ 16 jaar op T3 is te klein om een vergelijking met T0 te maken.

Pad 1b: Sociale activiteiten en toezicht van ouders

Tijdens de probleemdefinitie kwam naar voren dat ouders – mede door de hoge tolerantie ten aanzien van alcoholgebruik – weinig toezicht houden op (het alcoholgebruik van) hun kinderen. Hierbij kwam naar voren dat ouders vaak niet aanwezig zijn bij ‘zitjes’ [gelegenheden waarbij jongeren bij iemand thuis afspreken en doorgaans (veel) alcohol gedronken wordt]. Vaak komt dit doordat ouders zelf ook weg zijn naar eigen sociale activiteiten.

Sociale activiteiten van ouders

Veel ouders hebben eigen sociale activiteiten, waardoor zij minder toezicht (kunnen) houden op het gedrag en alcoholgebruik van hun kinderen. De invloed van deze sociale activiteiten is met vragenlijstonderzoek onder jongeren echter lastig te onderzoeken. Hiervoor is onderzoek onder ouders gedaan; de resultaten hiervan zijn in het ouderrapport terug te lezen (Koning & Van der Rijst, 2019b).

Toezicht van ouders

Voor het bekijken van de invloed van toezicht door ouders, zal gekeken worden naar de mate waarop ouders hun kind actief monitoren. Dit houdt onder andere in dat ouders actief navragen waar hun kind heengaat, met wie ze dan zijn en of ze toestemming nodig hebben om ergens heen te gaan.

Wanneer gekeken wordt naar het toezicht dat ouders op hun kinderen houden, is te zien dat ouders in de gemeente Edam-Volendam dit op alle metingen in het algemeen matig doen en hier sinds de start van programma LEF weinig in veranderd is (zie Tabel 5). Ook wanneer hier naar leeftijd naar gekeken wordt, is geen significant verschil zichtbaar.

Als gekeken wordt naar de invloed van het toezicht door ouders op het alcoholgebruik van jongeren, komt een wisselend beeld naar voren dat het houden van toezicht door ouders een beschermende factor kan zijn. Alleen op T0 geldt dat jongeren die aangeven dat hun ouders actiever toezicht houden, vaker aangeven zowel in hun hele leven ($r = -.11$) als in de afgelopen maand ($r = -.15$) geen alcohol gedronken te hebben; op de andere metingen is deze samenhang niet te zien. Ook wat betreft de invloed van het toezicht door ouders op de hoeveelheid alcohol die jongeren wekelijks drinken is een wisselend beeld te zien; op zowel T0 ($- .13$) als T1 ($- .08$) is hier een significant verband tussen te zien, terwijl dit op T2 en T3 niet geldt.

Geconcludeerd kan worden dat er geen eenduidig beeld is voor de invloed van actief toezicht door ouders op het alcoholgebruik van jongeren. Het valt niet eenduidig te stellen dat jongeren die meer actief toezicht ervaren, minder (vaak) alcohol drinken.

Tabel 5.

Actief toezicht van ouders op jongeren¹ (M), uitgesplitst naar leeftijd.

Leeftijd	T0	T1	T2	T3
12 jaar	3,13	3,07	3,03	3,22
13 jaar	3,06	3,01	2,95	2,96
14 jaar	2,92	3,05	2,95	3,02
15 jaar	2,91	2,99	3,05	2,98
≥ 16 jaar	2,88	3,10 [▲]	3,00	3,20*
Totale groep	2,96	3,04	2,99	3,04

¹ Hogere scores betekenen meer actief toezicht door ouders.

[▲] Significant hoger dan op T0.

* De groep jongeren van ≥ 16 jaar op T3 is te klein om een vergelijking met T0 te maken.

Conclusie

Geconcludeerd kan worden dat ouders een belangrijke rol spelen in het alcoholgebruik van jongeren. Met name de tolerantie van ouders ten aanzien van het alcoholgebruik van jongeren lijkt hierbij belangrijk: jongeren die tolerantere regels ervaren, drinken vaker en meer alcohol, dan jongeren die striktere regels ervaren. Ouders in de gemeente Edam-Volendam lijken sinds de start van programma LEF minder tolerant ten aanzien van het alcoholgebruik van hun kinderen te zijn geworden.

Pad 2: Invloed van jongeren op eigen en elkaars alcoholgebruik

Zowel uit de probleemdefinitie als eerdere rapporten is naar voren gekomen dat jongeren een belangrijke rol (kunnen) spelen in hun eigen en elkaars alcoholgebruik. Deze invloed lijkt voornamelijk te liggen in de normen die jongeren over alcoholgebruik (van jongeren) waarnemen en de – al dan niet directe – groepsdruk die zij voelen om zich hieraan te conformeren. Binnen pad 2 zal gekeken worden welke invloed jongeren hebben op hun eigen en elkaars alcoholgebruik en hoe dit zich over de tijd ontwikkeld heeft.

Normen en groepsdruk onder jongeren

Tijdens de adolescentie is het horen bij een groep van leeftijdsgenoten één van de belangrijkste ontwikkelingstaken (Erikson, 1968). Om onderdeel uit te maken van een groep, moet de jongere zich gedragen conform de normen en waarden van die groep, terwijl deze misschien niet overeenkomen met zijn of haar eigen normen en waarden (Iwamoto & Smiler, 2013; Santor, Messervey & Kusumaker, 2000). Dit kan leiden tot groepsdruk: de druk die een jongere ervaart om zich aan te passen aan de groepsnorm (Santor, et al., 2000), wat bijvoorbeeld het drinken van alcohol kan zijn. Er kan hierbij sprake zijn van indirecte en directe groepsdruk, wat allebei risicofactoren voor het alcoholgebruik van jongeren kunnen zijn. Beide vormen zullen hieronder verder besproken worden.

Normen van jongeren ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren

Net als bij de maatschappelijke normen, lijken bij jongeren de normen ten aanzien van het alcoholgebruik, zowel in het algemeen als specifiek van jongeren, een belangrijke rol te spelen. Bij jongeren gaat het dan met name om de (waargenomen) norm dat alcohol drinken geaccepteerd is, het erbij hoort en dat iedereen het doet. Deze normen kunnen gezien worden als een indirecte vorm van groepsdruk.

Onder de normen die jongeren ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren kunnen hebben, zijn drie verschillende typen normen te onderscheiden, namelijk algemene normen, descriptieve normen en injunctieve normen. Deze drie typen normen zullen hieronder nader beschouwd worden.

Algemene normen

De algemene normen die jongeren ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren kunnen hebben, komen voornamelijk voort uit het (algemene) idee dat alcohol drinken normaal is en erbij hoort. Deze normen worden gemeten door jongeren te vragen in hoeverre zij vinden dat jongeren van hun leeftijd in bepaalde situaties alcohol mogen drinken (bijvoorbeeld thuis als ouders aanwezig zijn, of op een feestje met vrienden).

Wanneer gekeken wordt naar de sterkte van algemene normen die jongeren hebben ten aanzien van het alcoholgebruik van jongeren, valt op dat deze normen gemiddeld niet heel sterk aanwezig zijn en dat deze sinds de start van programma LEF steeds minder sterk geworden zijn (zie Tabel 6). Wanneer dit naar leeftijd bekeken wordt, is te zien dat dit voor vrijwel alle leeftijdsgroepen geldt.

Als gekeken wordt naar invloed van algemene normen op het alcoholgebruik van jongeren, komt duidelijk naar voren deze normen een grote invloed op het alcoholgebruik hebben. Op alle metingen geldt dat jongeren met sterkere positieve normen ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren, significant vaker aangeven zowel in hun hele leven ($r =$ tussen .45 en .60) als in de afgelopen maand ($r =$ tussen .48 en .64) alcohol gedronken te hebben. Tevens is op alle metingen een sterk significant verband te zien tussen de algemene normen en de hoeveelheid alcohol die jongeren wekelijks drinken; wanneer jongeren sterkere positieve normen ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren hebben, drinken zij wekelijks meer alcohol ($r =$ tussen .52 en .64).

Geconcludeerd kan worden dat jongeren die sterkere positieve algemene normen hebben ten aanzien van het alcoholgebruik van jongeren, vaker aangeven alcohol te hebben gedronken en wekelijks meer alcohol drinken.

Tabel 6.

Algemene normen ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren¹ (M), uitgesplitst naar leeftijd.

Leeftijd	T0	T1	T2	T3
12 jaar	1,41	1,43	1,38	1,49
13 jaar	1,72	1,64	1,56▼	1,52▼
14 jaar	2,54	2,26▼	2,03▼	1,82▼
15 jaar	2,86	2,86	2,52▼	2,30▼
≥ 16 jaar	3,58	3,15▼	2,98▼	2,88*
Totale groep	2,53	2,16▼	2,16▼	1,80▼

¹ Hogere scores betekenen dat jongeren positievere normen ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren hebben.

▼ Significant lager dan op T0.

* De groep jongeren van ≥ 16 jaar op T3 is te klein om een vergelijking met T0 te maken.

Descriptieve normen

De descriptieve normen die jongeren ten aanzien van het alcoholgebruik van jongeren kunnen hebben, omvatten de percepties van jongeren wat betreft de mate van alcoholgebruik van leeftijdsgenoten. Deze normen worden gemeten door jongeren op een 5-puntsschaal (van ‘niemand’ tot ‘allemaal’) te vragen hoeveel leeftijdsgenoten volgens hen alcohol drinken.

Waar jongeren in de gemeente Edam-Volendam op eerdere metingen over het algemeen nog dachten dat ongeveer de helft van hun leeftijdsgenoten minstens één keer per week alcohol dronk, wordt sinds de start van programma LEF over het algemeen gedacht dat maar een paar leeftijdsgenoten minstens één keer per week alcohol drinken (zie Tabel 7). Wanneer dit naar leeftijd bekeken wordt, is te zien dat jongeren binnen alle leeftijdsgroepen zijn gaan denken dat minder leeftijdsgenoten alcohol zijn gaan drinken.

Als gekeken wordt naar de invloed van descriptieve normen op het alcoholgebruik van jongeren, komt duidelijk naar voren dat deze normen een grote invloed hebben op het alcoholgebruik. Op alle metingen geldt dat jongeren die denken dat meer van hun leeftijdsgenoten alcohol drinken, significant vaker aangeven zowel in hun hele leven ($r =$ tussen .31 en .49) als in de afgelopen maand ($r =$ tussen .37 en .53) alcohol gedronken te hebben. Tevens is op alle metingen een sterk significant verband te zien tussen de descriptieve normen en de hoeveelheid alcohol die jongeren wekelijks drinken; wanneer jongeren denken dat meer leeftijdsgenoten wekelijks alcohol drinken, drinken zijzelf ook wekelijks meer alcohol ($r =$ tussen .40 en .51).

Geconcludeerd kan worden dat wanneer jongeren denken dat meer van hun leeftijdsgenoten alcohol drinken, zij vaker aangeven alcohol te hebben gedronken en wekelijks meer alcohol drinken.

Tabel 7.

Descriptieve normen over alcoholgebruik van leeftijdsgenoten¹ (M), uitgesplitst naar leeftijd.

Leeftijd	T0	T1	T2	T3
12 jaar	1,78	1,59	1,68	1,57▼
13 jaar	2,19	1,87▼	1,78▼	1,63▼
14 jaar	3,10	2,76▼	2,54▼	2,38▼
15 jaar	3,64	3,41▼	2,91▼	2,97▼
≥ 16 jaar	4,05	3,47▼	3,32▼	3,67*
Totale groep	3,09	2,52▼	2,52▼	2,17▼

¹ Hogere scores betekenen dat jongeren denken dat meer leeftijdsgenoten alcohol drinken.

▼ Significant lager dan op T0.

* De groep jongeren van ≥ 16 jaar op T3 is te klein om een vergelijking met T0 te maken.

Injunctieve normen

De injunctieve normen die jongeren ten aanzien van het alcoholgebruik van jongeren kunnen hebben, verwijzen naar de waargenomen goed- of afkeuring van alcoholgebruik door leeftijdsgenoten. Deze normen worden gemeten door jongeren te vragen in hoeverre zij denken dat hun leeftijdsgenoten het zouden goed- of afkeuren als zij elke week alcohol (zouden) drinken.

Jongeren in de gemeente Edam-Volendam denken op alle metingen over het algemeen dat hun leeftijdsgenoten het niet specifiek goed- of afkeuren als zij iedere week alcohol (zouden) drinken, al zijn zij sinds de start van programma LEF wel gaan denken dat leeftijdsgenoten het sterker zijn gaan afkeuren als zij wekelijks alcohol (zouden) drinken (zie Tabel 8).

Wanneer dit naar leeftijd bekeken wordt, is te zien dat dit voor vrijwel alle leeftijdsgroepen geldt. Opvallend hierbij is echter dat jongeren in de jongste leeftijdsgroep op T3 denken dat hun leeftijdsgenoten wekelijks alcohol drinken sterker zijn gaan goedkeuren t.o.v. jongeren in deze leeftijdsgroep bij de start van programma LEF.

Als gekeken wordt naar de invloed van injunctieve normen op het alcoholgebruik van jongeren, komt duidelijk naar voren dat deze normen een grote invloed hebben op het alcoholgebruik. Op alle metingen geldt dat jongeren die denken dat hun leeftijdsgenoten het sterker goedkeuren om wekelijks alcohol te drinken, significant vaker aangeven zowel in hun hele leven ($r =$ tussen .42 en .62) als in de afgelopen maand ($r =$ tussen .49 en .67) alcohol gedronken te hebben. Tevens is op alle metingen een sterk significant verband te zien tussen de injunctieve normen en de hoeveelheid alcohol die jongeren wekelijks drinken; wanneer jongeren denken dat leeftijdsgenoten het sterker goedkeuren om wekelijks alcohol te drinken, drinken zijzelf ook wekelijks meer alcohol ($r =$ tussen .49 en .65).

Geconcludeerd kan worden dat wanneer jongeren denken dat leeftijdsgenoten het (wekelijks) drinken van alcohol sterker goedkeuren, zij vaker aangeven alcohol te hebben gedronken en wekelijks meer alcohol drinken.

Tabel 8.

Injunctieve normen over goed- en afkeuring alcoholgebruik door leeftijdsgenoten¹ (M), uitgesplitst naar leeftijd.

Leeftijd	T0	T1	T2	T3
12 jaar	1,27	1,41	1,51	1,55 [▲]
13 jaar	1,99	1,77	1,69 [▼]	1,59 [▼]
14 jaar	3,42	3,06	2,65 [▼]	2,44 [▼]
15 jaar	4,08	4,11	3,68	3,50 [▼]
≥ 16 jaar	5,28	4,55 [▼]	4,10 [▼]	4,43 [*]
Totale groep	3,42	2,80 [▼]	2,84 [▼]	2,30 [▼]

¹ Hogere scores betekenen dat jongeren denken dat leeftijdsgenoten alcoholgebruik sterker goedkeuren.

▲/▼ Significant hoger/lager dan op T0.

* De groep jongeren van ≥ 16 jaar op T3 is te klein om een vergelijking met T0 te maken.

Groepsdruk en drinken om erbij te horen

Waar de normen die jongeren hebben en ervaren voornamelijk op indirect niveau spelen, is er nog een directere vorm van groepsdruk van leeftijdsgenoten die een belangrijke rol lijkt te spelen bij het alcoholgebruik van jongeren. Er is sprake van directe groepsdruk wanneer een jongere een drankje krijgt aangeboden of wordt aangemoedigd, uitgedaagd, dan wel gedwongen om te drinken (Borsari & Carey, 2001). Tijdens de probleemdefinitie kwam naar voren dat jongeren vaak expliciet aangemoedigd worden tot het drinken van alcohol, ook als zij zelf niet willen drinken. Voor de invloed van ervaren groepsdruk, zal gekeken worden naar de mate waarin jongeren, onder druk van hun vrienden, gevoelig zijn om dingen te doen die ze anders niet zouden doen. Dit kan zijn door aanmoediging of uitgedaagd te worden, maar ook om te voorkomen dat zij anders uit de groep gezet worden.

Wanneer gekeken wordt naar de mate waarin jongeren groepsdruk ervaren, blijkt de ervaren groepsdruk in de gemeente Edam-Volendam op alle metingen gemiddeld erg laag te zijn, al lijken jongeren sinds de start van programma LEF wel meer groepsdruk te zijn gaan ervaren (zie Tabel 9). Wanneer dit naar leeftijd bekeken wordt, is hier verder geen verschil in te zien.

Als gekeken wordt naar de invloed van groepsdruk op het alcoholgebruik van jongeren, komt hier geen eenduidig beeld uit naar voren. Groepsdruk lijkt wel significant

gerelateerd te zijn aan het ooit alcohol gedronken hebben (r = tussen .07 en .16), maar niet aan het maandelijks alcohol drinken. Wat betreft de invloed van groepsdruk op de hoeveelheid alcohol die jongeren wekelijks drinken, is een eenduidiger beeld te zien: op vrijwel alle metingen geldt dat naarmate jongeren aangeven meer groepsdruk te ervaren, zij wekelijks meer alcohol drinken (Edam-Volendam: r = tussen .08 en .12).

Geconcludeerd kan worden dat jongeren die een sterkere groepsdruk ervaren om dingen te doen die zij anders niet zouden doen, vaker aangeven ooit alcohol te hebben gedronken en wekelijks meer alcohol drinken.

Tabel 9.

Ervaren groepsdruk door jongeren¹ (M), uitgesplitst naar leeftijd.

Leeftijd	T0	T1	T2	T3
12 jaar	1,65	1,93 [▲]	1,70	1,85
13 jaar	1,64	1,66	1,64	1,76
14 jaar	1,79	1,68	1,67	1,70
15 jaar	1,59	1,72	1,72	1,68
≥ 16 jaar	1,60	1,55	1,57	1,69*
Totale groep	1,66	1,71	1,66	1,74 [▲]

¹ Hogere scores betekenen dat jongeren meer groepsdruk ervaren.

[▲] Significant hoger dan op T0.

* De groep jongeren van ≥ 16 jaar op T3 is te klein om een vergelijking met T0 te maken.

Conclusie

Geconcludeerd kan worden dat jongeren een belangrijke rol spelen in elkaars alcoholgebruik, met name via groepsdruk, zowel op direct als voornamelijk indirect niveau. Wanneer jongeren denken dat het drinken van alcohol op hun leeftijd normaal is, door meer leeftijdsgenoten gedaan wordt, en door leeftijdsgenoten sterker wordt goedgekeurd, geven zij vaker aan alcohol te hebben gedronken en drinken zij wekelijks meer alcohol. Opvallend is dat alle typen normen in de afgelopen twee jaar minder sterk zijn geworden, wat aangeeft dat jongeren in de gemeente Edam-Volendam sinds de start van programma LEF minder positief zijn geworden over het drinken van alcohol door jongeren.

Pad 3: Handhaving

Zowel uit de probleemdefinitie als eerdere rapporten komt naar voren dat de handhaving van het alcoholbeleid door de gemeente, horeca, politie en overige betrokkenen, een belangrijke rol speelt in het alcoholgebruik van jongeren. Deze invloed lijkt voornamelijk te liggen in het gemak waarmee alcohol voor (minderjarige) jongeren buitenshuis toegankelijk is, en het toezicht en de controle die jongeren ervaren om uitgaansgelegenheden te (kunnen) bezoeken. Binnen pad 3 zal gekeken worden welke invloed handhaving heeft op het alcoholgebruik van jongeren en hoe de (ervaren) handhaving zich over de tijd ontwikkeld heeft.

Toegankelijkheid alcohol (niet-thuis)

Voor de toegankelijkheid van alcohol voor jongeren zal gekeken worden naar de mate waarin jongeren alcohol (denken te kunnen) meekrijgen in verschillende situaties buitenshuis. Naarmate de (verwachte) toegankelijkheid van alcohol groter is, zullen jongeren ook eerder proberen alcohol te verkrijgen en gebruiken. Er zal gekeken worden naar vijf verschillende situaties waar jongeren buitenshuis alcohol kunnen verkrijgen: in de supermarkt, slijterij, sportkantine, café / kroeg en club / buurthuis.

In Tabel 10 is per situatie te zien hoe makkelijk, moeilijk of onmogelijk jongeren aan alcohol (denken te kunnen) komen. Opvallend is dat – hoewel vrijwel de gehele steekproef jonger dan 18 jaar is – voor alle situaties maximaal twee derde van de jongeren op alle metingen aangeeft het onmogelijk te vinden om in de betreffende situatie aan alcohol te (kunnen) komen. Wel is zichtbaar dat jongeren het sinds de start van programma LEF steeds moeilijker zijn gaan vinden om buitenshuis aan alcohol te (kunnen) komen.

Tabel 10.

Gemak waarmee jongeren in situaties buitenshuis aan alcohol (denken te kunnen) komen (%).

T0			
Situatie	Onmogelijk	Moeilijk	Makkelijk
Supermarkt	59,9	33,8	6,3
Slijterij	61,9	30,7	7,4
Sportkantine	51,2	33,9	14,9
Café / kroeg	39,7	26,4	33,9
Club / buurthuis	51,8	31,7	16,6
T1			
Situatie	Onmogelijk	Moeilijk	Makkelijk
Supermarkt	60,1	34,1	5,8
Slijterij	64,9	29,8	5,3
Sportkantine	51,4	37,3	11,3
Café / kroeg	40,6	29,3	30,1
Club / buurthuis	52,0	35,2	12,8
T2			
Situatie	Onmogelijk	Moeilijk	Makkelijk
Supermarkt	59,3	34,9	5,8
Slijterij	63,2	30,6	6,2
Sportkantine	51,4	36,9	11,7
Café / kroeg	43,1	33,1	23,8
Club / buurthuis	54,1	35,5	10,4
T3			
Situatie	Onmogelijk	Moeilijk	Makkelijk
Supermarkt	64,2	30,0	5,8
Slijterij	69,2	26,1	4,7
Sportkantine	57,6	35,1	7,4
Café / kroeg	52,7	31,8	15,5
Club / buurthuis	63,3	27,9	8,8

Wanneer gekeken wordt naar het gemak waarmee jongeren in de gemeente Edam-Volendam in het algemeen buitenshuis aan alcohol (denken te kunnen) komen, is te zien dat dit op alle metingen vrij moeilijk voor hen is, en dat dit sinds de start van programma LEF steeds moeilijker is geworden (zie Tabel 11). Wanneer dit verder bekeken wordt naar leeftijd en de verschillende situaties, is zichtbaar dat dit voornamelijk geldt voor de oudere groepen jongeren en binnen de uitgaanssituaties (café/kroeg en club/buurthuis).

Waar jongeren in de gemeente Edam-Volendam over het algemeen niet makkelijker aan alcohol zijn gekomen, zijn de jongeren in de gemeente Enkhuizen tussen T0 ($M = 1,85$) en T2 ($M = 2,02$) wel makkelijker aan alcohol gekomen. Dit geldt voor alle situaties en met name voor de jongeren van 14 en 15 jaar. Opvallend is dat binnen de gemeente Edam-Volendam de oudste groep jongeren (16 jaar en ouder) aangeven tussen T0 ($M = 2,85$) en T2 ($M = 2,33$) significant minder makkelijk aan alcohol te kunnen gekomen. Dit lijkt te impliceren dat jongeren van 16 jaar en ouder meer controle en toezicht op de toegankelijkheid van alcohol buitenshuis zijn gaan ervaren, bijvoorbeeld door aanscherping van de handhaving hierop.

Als gekeken wordt naar de invloed van de toegankelijkheid van alcohol buitenshuis op het alcoholgebruik van jongeren, komt duidelijk naar voren dat de mate waarin alcohol makkelijk toegankelijk is een risicofactor kan zijn. Op alle metingen geldt dat jongeren die aangeven dat alcohol voor hen buitenshuis makkelijk toegankelijk is, significant vaker aangeven zowel in hun hele leven ($r =$ tussen .09 en .36) als in de afgelopen maand ($r =$ tussen .09 en .40) alcohol gedronken te hebben. Tevens is op alle metingen een sterk significant verband te zien tussen de toegankelijkheid van alcohol buitenshuis en de hoeveelheid alcohol die jongeren wekelijks drinken; naarmate alcohol buitenshuis makkelijker toegankelijk is, drinken jongeren wekelijks meer alcohol ($r =$ tussen .18 en .48).

Geconcludeerd kan worden dat jongeren waarvoor alcohol buitenshuis makkelijker toegankelijk is, vaker aangeven alcohol te hebben gedronken en wekelijks meer alcohol drinken.

Tabel 11.

Toegankelijkheid alcohol (niet-thuis) voor jongeren¹ (M), uitgesplitst naar leeftijd.

T0						
Variabele	12 jaar	13 jaar	14 jaar	15 jaar	≥ 16 jaar	Totale groep
Supermarkt	1,41	1,44	1,63	1,69	2,12	1,68
Slijterij	1,42	1,38	1,65	1,63	2,20	1,67
Sportkantine	1,53	1,47	1,80	2,06	3,03	2,00
Café / kroeg	1,69	1,69	2,33	2,81	4,01	2,57
Club / buurthuis	1,58	1,56	1,93	2,04	2,87	2,03
Totaal	1,53	1,51	1,87	2,05	2,85	1,99

T1						
Variabele	12 jaar	13 jaar	14 jaar	15 jaar	≥ 16 jaar	Totale groep
Supermarkt	1,67 [▲]	1,62 [▲]	1,52	1,78	1,86 [▼]	1,67
Slijterij	1,54	1,53	1,48 [▼]	1,71	1,84 [▼]	1,59
Sportkantine	1,74	1,69 [▲]	1,71	2,34 [▲]	2,45 [▼]	1,92
Café / kroeg	2,03 [▲]	2,10 [▲]	2,30	3,13 [▲]	3,18 [▼]	2,47
Club / buurthuis	1,83 [▲]	1,80 [▲]	1,85	2,20	2,26 [▼]	1,95
Totaal	1,76 [▲]	1,75 [▲]	1,77	2,23 [▲]	2,32 [▼]	1,92

T2						
Variabele	12 jaar	13 jaar	14 jaar	15 jaar	≥ 16 jaar	Totale groep
Supermarkt	1,48	1,43	1,64	1,79	1,99	1,68
Slijterij	1,40	1,43	1,57	1,72	1,99	1,64
Sportkantine	1,63	1,63 [▲]	1,73	2,11	2,48 [▼]	1,93
Café / kroeg	1,88	1,79	2,16	2,67	2,91 [▼]	2,31 [▼]
Club / buurthuis	1,73	1,64	1,83	1,95	2,28 [▼]	1,89 [▼]
Totaal	1,62	1,58	1,79	2,05	2,33 [▼]	1,89 [▼]

T3

Variabele	12 jaar	13 jaar	14 jaar	15 jaar	≥ 16 jaar	Totale groep
Supermarkt	1,76 [▲]	1,55	1,57	1,65	1,33*	1,61
Slijterij	1,65	1,40	1,53	1,59	1,33*	1,52 [▼]
Sportkantine	1,75	1,57	1,83	1,87	1,81*	1,75 [▼]
Café / kroeg	2,02	1,71	1,98 [▼]	2,21 [▼]	2,05*	1,96 [▼]
Club / buurthuis	1,74	1,56	1,77	1,72 [▼]	1,95*	1,70 [▼]
Totaal	1,78	1,56	1,74	1,81 [▼]	1,70*	1,71 [▼]

¹ Hogere scores betekenen dat jongeren makkelijker aan alcohol (denken te kunnen) komen.

^{▲/▼} Significant hoger/lager dan op T0.

* De groep jongeren van ≥ 16 jaar op T3 is te klein om een vergelijking met T0 te maken.

Zichtbaarheid handhaving

De bovenstaande resultaten over de toegankelijkheid van alcohol buitenshuis lijken al een invloed van verscherpte handhaving – met name voor oudere jongeren en in uitgaanssituaties – te impliceren. Een volgende stap om de wijze (en ontwikkeling) van handhaving te bekijken, is om te kijken in hoeverre jongeren daadwerkelijk een uitgaansgelegenheid (café, kroeg of club) binnenkomen en of zij hier alcohol drinken.

Bezoek uitgaansgelegenheden

In Tabel 12 en 13 is te zien dat jongeren in de gemeente Edam-Volendam sinds de start van programma LEF minder vaak uitgaansgelegenheden zijn gaan bezoeken; dit geldt met name voor de oudste leeftijdsgroepen. Dit lijkt te impliceren dat jongeren meer controle en toezicht bij uitgaansgelegenheden zijn gaan ervaren.

Als gekeken wordt naar de invloed van de mate waarin jongeren uitgaansgelegenheden bezoeken op het alcoholgebruik van jongeren, komt duidelijk naar voren dat de mate waarin jongeren uitgaan een risicofactor kan zijn. Op alle metingen geldt dat jongeren die aangeven vaker een uitgaansgelegenheid te bezoeken, significant vaker aangeven zowel in hun hele leven ($r =$ tussen .15 en .40) als in de afgelopen maand ($r =$ tussen .21 en .46) alcohol gedronken te hebben. Tevens is op alle metingen een sterk significant verband te zien tussen uitgaansgelegenheden bezoeken en de hoeveelheid alcohol die jongeren wekelijks drinken; jongeren die vaker uitgaan, drinken wekelijks meer alcohol ($r =$ tussen .20 en .47).

Geconcludeerd kan worden dat jongeren die vaker uitgaansgelegenheden bezoeken, vaker aangeven alcohol te hebben gedronken en wekelijks meer alcohol drinken.

Alcoholgebruik tijdens het uitgaan

In Tabel 12 en 13 is te zien dat jongeren in de gemeente Edam-Volendam die aangeven minimaal maandelijks alcohol te drinken, dit binnen beide gemeente op alle metingen ook vaak tijdens het uitgaan doen, al is dit sinds de start van programma LEF wel afgenomen. Dit lijkt te impliceren dat jongeren meer controle en toezicht zijn gaan ervaren op de verstrekking van alcohol aan jongeren onder de 18 jaar in uitgaansgelegenheden.

Tabel 12.

Mate waarin jongeren uitgaansgelegenheden bezoeken en alcohol drinken tijdens het uitgaan (%).

	T0		T1		T2		T3	
	Bezoek	Alcohol*	Bezoek	Alcohol*	Bezoek	Alcohol*	Bezoek	Alcohol*
Nooit	40,4	27,0	48,6	35,1	48,8	38,4	52,5	59,1
Af en toe	13,9	28,6	17,5	29,8	15,7	30,8	16,7	20,4
Maandelijks	21,5	17,4	16,8	13,2	19,3	12,6	17,3	2,3
Wekelijks	24,2	27,0	17,1	21,9	16,2	18,2	13,5	18,2

* Hier zijn alleen jongeren meegenomen die aangegeven hebben minimaal maandelijks uit te gaan én minimaal maandelijks alcohol drinken.

Tabel 13.

Mate waarin jongeren uitgaansgelegenheden bezoeken¹ en alcohol drinken tijdens het uitgaan² (M), uitgesplitst naar leeftijd.

	T0		T1		T2		T3	
Leeftijd	Bezoek	Alcohol ^{*/**}	Bezoek	Alcohol ^{*/**}	Bezoek	Alcohol ^{*/**}	Bezoek	Alcohol ^{*/**}
12 jaar	1,62	--	1,73	1,00	1,54	1,00	1,87	1,50
13 jaar	1,85	2,07	1,79	1,20	1,75	1,40	1,83	1,00
14 jaar	2,27	1,95	2,07	1,86	2,05	1,52	1,93 [▼]	2,17
15 jaar	2,53	2,10	2,45	2,26	2,32	2,09	2,23 [▼]	2,00
≥ 16 jaar	3,05	3,08	2,38 [▼]	2,82	2,34 [▼]	2,59	1,52 ^{***}	2,00
Totaal	2,33	2,52	2,05 [▼]	2,26	2,05 [▼]	2,16	1,93 [▼]	1,86

* Hier zijn alleen jongeren meegenomen die aangegeven hebben minimaal maandelijks uit te gaan én minimaal maandelijks alcohol drinken.

** Significantie van het verschil kon niet berekend worden vanwege inconsistenties in wel/niet alcohol drinken tijdens het uitgaan binnen participanten tussen beide metingen.

*** De groep jongeren van ≥ 16 jaar op T3 is te klein om een vergelijking met T0 te maken.

¹ Hogere scores betekenen dat jongeren vaker een uitgaansgelegenheid bezoeken (antwoordcategorieën van 1 = *nooit* tot 5 = *minimaal 3x per week*).

² Hogere scores betekenen dat jongeren vaker alcohol drinken tijdens het uitgaan.

[▼] Significant lager dan op T0.

Conclusie

Geconcludeerd kan worden dat de (zichtbaarheid van de) handhaving van het alcoholbeleid door de gemeente, horeca, politie en andere betrokkenen een belangrijke rol speelt in het alcoholgebruik van jongeren. Wanneer er onvoldoende handhaving is én dit niet voldoende zichtbaar is, blijft het voor (minderjarige) jongeren makkelijk om uitgaansgelegenheden binnen te komen en (hier) alcohol te verkrijgen. Jongeren die vaker uitgaan en makkelijker aan alcohol (denken te) kunnen komen, drinken vaker en meer alcohol, dan jongeren die minder vaak uitgaan en moeilijker aan alcohol (denken te) kunnen komen. Tevens kan geconcludeerd worden dat de aanscherping van de handhaving van het alcoholbeleid sinds de start van programma LEF effect heeft: jongeren zijn gedurende de looptijd van programma LEF gaan ervaren dat alcohol buitenshuis minder makkelijk toegankelijk is geworden, zijn minder vaak uitgaansgelegenheden gaan bezoeken én hier minder vaak alcohol gaan drinken.

Verschuiving van alcoholgebruik niet-thuis naar alcoholgebruik in thuissituatie?

Wanneer jongeren ervaren dat – bijvoorbeeld een verscherpte handhaving – alcohol buitenshuis en uitgaansgelegenheden minder makkelijk toegankelijk zijn geworden, bestaat de kans dat het alcoholgebruik van jongeren verschuift naar de thuissituatie. Om enig beeld te krijgen van deze mogelijke verschuiving, zal gekeken worden naar de situaties waarin jongeren in huiselijke sfeer alcohol drinken.

In Tabel 14 is te zien dat jongeren binnen de gemeente Edam-Volendam op alle metingen veelvuldig alcohol drinken in huiselijke sfeer. Hierbij komt duidelijk naar voren dat jongeren al op jongere leeftijd voornamelijk bij elkaar thuis alcohol drinken. Van de jongste groep jongeren (14 jaar of jonger) die aangegeven hebben de afgelopen maand alcohol te hebben gedronken, drinkt binnen ruim de helft met zijn vrienden alcohol bij zichzelf en/of vrienden thuis. Voor de 15-jarigen die minimaal maandelijks alcohol drinken, geldt dat driekwart samen met vrienden bij iemand thuis alcohol drinkt, waar dit voor de jongeren van 16 jaar en ouder zelfs nog hoger is: op alle metingen geven bijna alle maandelijks drinkende jongeren van 16 jaar en ouder aan samen met vrienden bij iemand thuis alcohol te drinken. Hierbij is wel opvallend dat hier geen duidelijke ontwikkeling over tijd zichtbaar is. Dit lijkt te impliceren dat ingestelde maatregelen – onder andere de aangescherpte handhaving – er niet toe geleid hebben dat jongeren vaker alcohol in huiselijke sfeer zijn gaan drinken.

Tabel 14.

*Situaties waarin jongeren in huiselijke sfeer alcohol drinken, uitgesplitst naar leeftijd (%).**

Leeftijd	Met / bij vrienden thuis				Met ouders thuis				Bij familie of vrienden van ouders thuis			
	T0	T1	T2	T3	T0	T1	T2	T3	T0	T1	T2	T3
≤ 14 jaar	60,6	54,8	56,6	56,5	28,5	26,9	26,5	26,1	24,1	24,7	18,1	32,6
15 jaar	75,9	83,6	73,3	82,4	28,4	36,4	33,6	32,4	31,2	33,6	32,8	32,4
≥ 16 jaar	97,7	92,4	89,1	91,7**	41,7	34,8	37,0	33,4**	42,3	39,4	47,8	50,0**
Totaal	77,1	75,8	73,5	70,7	33,4	32,7	32,6	29,3	33,2	32,0	33,3	34,8

* Hier zijn alleen jongeren meegenomen die aangegeven hebben in de afgelopen maand alcohol te hebben gedronken.

** De groep jongeren van ≥ 16 jaar op T3 is te klein om een vergelijking met T0 te maken.

▲/▼ Significant hoger/lager dan op T0.

Conclusie

Wanneer gekeken wordt naar het alcoholgebruik en de ontwikkeling hiervan binnen de gemeente Edam-Volendam is zichtbaar dat er sinds de start van programma LEF een duidelijke daling in het *alcoholgebruik*, zowel voor het ooit, maandelijks als wekelijks alcohol drinken, plaatsgevonden heeft. Tevens is in de hoeveelheid alcohol die jongeren drinken binnen deze periode een significante daling te zien. Hoewel we hier door een kleinere steekproef en het ontbreken van een controlegroep vanwege de coronacrisis geen causale conclusie uit kunnen trekken, lijkt dit wel een (sterke) indicatie te geven dat in de gemeente Edam-Volendam sprake kan zijn van (pre-)interventie invloeden van programma LEF.

Wanneer gekeken wordt naar de ontwikkeling van de factoren uit het verklaringsmodel, lijken de tolerantie van ouders, normen van jongeren ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren, en (de zichtbaarheid van) de handhaving verbeterd te zijn sinds de start van programma LEF.

Ouders in de gemeente Edam-Volendam lijken sinds de start van programma LEF minder *tolerant* te zijn geworden ten aanzien van het alcoholgebruik van jongeren. Jongeren ervaren striktere regels over (het gebruik van) alcohol, wat lijkt te impliceren dat ouders (voor een deel) hun gedrag zijn gaan aanpassen door de (pre-)interventie invloeden van programma LEF.

De *normen* die jongeren in de gemeente Edam-Volendam ten aanzien van alcohol(gebruik) hebben lijken sinds de start van programma LEF minder positief geworden te zijn. Zij zijn minder positief geworden over het alcoholgebruik door jongeren, denken dat minder leeftijdsgenoten (wekelijks) alcohol drinken en denken dat leeftijdsgenoten het sterker zijn gaan afkeuren als zij alcohol (zouden) drinken. Dit lijkt te impliceren dat jongeren hun normen zijn gaan aanpassen door de (pre-)interventie invloeden van programma LEF.

Tenslotte, lijkt ook (de zichtbaarheid van) de *handhaving* van het alcoholbeleid door gemeente, horeca en overige betrokken aangescherpt te zijn sinds de start van programma LEF. Jongeren zijn gaan ervaren dat alcohol buitenshuis minder makkelijk toegankelijk is geworden, zijn minder vaak uitgaansgelegenheden gaan bezoeken én drinken hier minder vaak alcohol. Dit lijkt te impliceren dat de handhaving van het alcoholbeleid in de gemeente Edam-Volendam is aangescherpt door de (pre-)interventie invloeden van programma LEF.

Tevens is een (lichte) stijging in de ervaren groepsdruk onder jongeren zichtbaar, al ligt deze nog steeds erg laag. Opvallend hierbij is dat de groepsdruk met name bij de jongste groep (12 jaar) is toegenomen én dat jongeren binnen deze leeftijdsgroep zijn gaan denken dat

hun leeftijdsgenoten het drinken van alcohol sterker zijn gaan goedkeuren. Wanneer gekeken wordt naar de samenhang tussen deze factoren op de laatste meting is dit bij de groep 12-jarigen sterker ($r = .32$, $p = .001$) dan bij jongeren in de andere leeftijdsgroepen ($r = .07$, ns). Dit lijkt te impliceren dat jongere jongeren die denken dat hun leeftijdsgenoten alcoholgebruik sterker goedkeuren, meer groepsdruk ervaren om eveneens alcohol (te gaan) drinken. Mogelijk kan dit de toegenomen prevalentie van het ooit alcohol gedronken hebben in deze leeftijdsgroep verklaren. De overgang van de basisschool naar de middelbare school is een belangrijke transitie voor jongeren, waarin veel jongeren een toename in het risicogedrag laten zien en de identiteitsontwikkeling in volle gang is met een groeiende invloed van peers. Met betrekking tot het alcoholgebruik onder de jongeren in Edam-Volendam is het mogelijk dat deze jongeren daarom zich meer afzetten tegen de ontwikkeling dat het drinken van alcohol ‘minder stoer’ is. Uit de longitudinale analyses kan pas blijken hoe deze jongeren zich gaan gedragen naarmate ze ouder worden.

Ondanks dat we vanwege een kleinere steekproef en het ontbreken van een controlegroep door de coronacrisis geen harde conclusies kunnen trekken, lijken de resultaten uit dit rapport (wederom) een (sterke) indicatie te geven over de positieve invloed die programma LEF heeft op de ontwikkeling van het alcoholgebruik en (enkele factoren) uit het verklaringsmodel binnen de gemeente Edam-Volendam. Zowel ouders als jongeren lijken (al dan niet onbewust) hun gedrag aangepast te hebben sinds de start van programma LEF, en ook de handhaving lijkt in deze periode aangescherpt te zijn. De ontwikkeling van deze factoren lijken gedreven te worden door (pre-)interventie invloeden van programma LEF en hierdoor een positieve invloed te hebben op de dalingen van het alcoholgebruik in de gemeente Edam-Volendam. De vervolgmeting in februari 2021 kan meer inzicht geven in de unieke bijdrage van programma LEF op deze algemene positieve ontwikkeling van jongeren in gemeente Edam-Volendam.

Referentielijst

- Borsari, B., & Carey, K. B. (2001). Peer influences on college drinking: A review of the research. *Journal of Substance Abuse*, 13(4), 391-424.
doi:10.1016/S0899-3289(01)00098-0
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: W. W. Norton.
- Iwamoto, D. K., & Smiler, A. P. (2013). Alcohol makes you macho and helps you make friends: The role of masculine norms and peer pressure in adolescent boys' and girls' alcohol use. *Substance Use & Misuse*, 48(5), 371-378.
doi:10.3109/10826084.2013.765479
- Koning, I. M., & Rijst, V. G. van der. (2018). *Programma LEF: het uitstellen van het beginnen met drinken onder minderjarige jongeren in Edam-Volendam. Rapportage probleemdefinitie*. Verkregen van <https://www.lef-edvo.nl/wp-content/uploads/2019/03/Bijlage-1-Onderzoeksrapport-programma-LEF.pdf>
- Koning, I. M., & Rijst, V. G. van der. (2019a). *Programma LEF: het uitstellen van het beginnen met drinken onder minderjarige jongeren in Edam-Volendam. Tussenrapportage: huidige stand van zaken en ontwikkeling sinds de probleemdefinitie*.
- Koning, I. M., & Rijst, V. G. van der. (2019b). *Programma LEF: het uitstellen van het beginnen met drinken onder minderjarige jongeren in Edam-Volendam. Rapportage ouderonderzoek, September 2019*.
- Koning, I. M., & Rijst, V. G. van der. (2019c). *Programma LEF: het uitstellen van het beginnen met drinken onder minderjarige jongeren in Edam-Volendam. Tussenrapportage: ontwikkeling van het alcoholgebruik en de pre-interventie invloeden gedurende programma LEF*.
- Santor, D. A., Messervey, D., & Kusumakar, V. (2000). Measuring peer pressure, popularity, and conformity in adolescent boys and girls: Predicting school performance, sexual attitudes, and substance abuse. *Journal of Youth and Adolescence*, 29(2), 163-182.
doi:10.1023/A:1005152515264

Bijlage I: Coronapeiling Enkhuizen

Zoals in de inleiding van het rapport al aangegeven, had dit tussenrapport als oorspronkelijke opzet om te kijken of er wellicht al een effect van de implementatie van de eerste preventie-activiteiten in de gemeente Edam-Volendam zichtbaar zou zijn. Vanwege de coronacrisis en landelijk ingestelde ‘lockdown’ heeft de dataverzameling binnen de gemeente Enkhuizen – die in dit onderzoek als ‘controlegemeente’ participeert – helaas niet kunnen plaatsvinden.

Wel is er tijdens de coronacrisis (april/mei 2020) een peiling gedaan onder jongeren in de gemeente Enkhuizen; deze bijlage zal op basis van deze peiling een meer globaal beeld schetsen van het alcoholgebruik van jongeren en bijbehorende mechanismen in de gemeente Enkhuizen (in coronatijd), en – waar qua vergelijkbaarheid mogelijk – weergeven hoe de cijfers zich verhouden ten opzichte van de cijfers (vóór corona) in de eerdere rapporten (Koning & Van der Rijst, 2019a, 2019c).

Steekproef

In deze bijlage zal enkel gebruik gemaakt worden van een *herhaalde cross-sectionele steekproef*, aangezien vanwege de lockdown niet alle leerlingen van het RSG Enkhuizen bereikt zijn en/of bereid gevonden zijn deel te nemen; leerlingen zijn gevraagd om thuis de vragenlijst in te vullen i.p.v. onder schooltijd in de klas. Om deze reden en het feit dat de peiling in een andere context dan de eerdere metingen heeft plaatsgevonden is het niet mogelijk om naar *longitudinale* ontwikkelingen te kunnen kijken. In deze bijlage worden per meting alle leerlingen meegenomen die op die specifieke meting deelgenomen hebben, ongeacht of zij ook nog op andere metingen deelgenomen hebben.

Verdeling van de steekproef

De steekproef bestaat op T0 (Feb 2018), T1 (Dec 2018), T2 (Feb 2019) en tijdens de peiling (Mei 2020) in totaal uit respectievelijk 1.027, 1.034, 931 en 221 jongeren uit de gemeente Edam-Volendam (zie Tabel 15), in de leeftijd van 11 t/m 19 jaar. De verdeling van het geslacht en de verschillende leeftijden zijn in deze meting schever verdeeld dan in de vorige metingen. Zo is het percentage deelgenomen jongeren van 16 jaar en ouder ruim twee tot drie keer hoger ten opzichte van de eerdere metingen.

Tabel 15.

Beschrijving van de steekproef, naar demografische gegevens.

	T0		T1		T2		Peiling	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Totaal	1.027	--	1.034	--	931	--	221	--
Seks								
Jongen	512	49,9	545	52,7	480	51,6	85	38,5
Meisje	515	50,1	489	47,3	451	48,4	136	61,5
Leeftijd								
12 jaar	125	12,2	239	23,1	76	8,2	10	4,5
13 jaar	271	26,4	264	25,5	244	26,2	35	15,8
14 jaar	260	25,3	242	23,4	240	25,8	39	17,6
15 jaar	210	20,4	193	18,7	182	19,5	35	15,8
≥ 16 jaar	161	15,7	96	9,3	189	20,3	102	46,2

¹ Bij combinatieniveaus (bijvoorbeeld HAVO/VWO) is het laagste schoolniveau gekozen.

Op basis van de scheve demografische verhoudingen over de verschillende metingen heen is een (statische) vergelijking van metingen lastig. Aangezien de demografische verhoudingen tussen meting T2 en de peiling het meest overeenkomen zullen de cijfers in het verdere rapport alleen voor deze twee metingen weergegeven worden. Binnen de groep jongeren van 16 jaar en ouder zijn deze metingen zowel qua aantallen participanten als verdeling naar geslacht eveneens redelijk gelijkwaardig; om deze reden zullen statistische vergelijkingen alleen voor deze groep getoetst worden.

Alcoholconsumptie

Wanneer gekeken wordt naar het alcoholgebruik door jongeren in de gemeente Enkhuizen, is te zien dat op beide metingen ongeveer een derde van de jongeren aangeeft maandelijks alcohol te drinken. Hoewel het lijkt dat er tussen T2 en de peiling percentueel meer jongeren (zowel maandelijks als wekelijks) alcohol zijn gaan drinken, en zij meer glazen alcohol zijn gaan drinken (totale groep), lijkt dit een vertekend beeld te geven door de scheve verhouding van de steekproef [immers: percentueel meer oudere jongeren in de steekproef zullen hogere alcoholcijfers geven voor de totale groep]. Wanneer dit naar leeftijd bekeken wordt lijkt het er

namelijk juist op dat ten opzichte van T2 er tijdens de peiling minder jongeren maandelijks alcohol drinken, en zij wekelijks gemiddeld minder glazen alcohol drinken.

Tabel 16.

Prevalentie van het alcoholgebruik en gemiddelde alcoholconsumptie (glazen per week), uitgesplitst naar leeftijd.

Leeftijd	Alcohol, maandelijks (%)		Alcohol, wekelijks (%)		Glazen per week, totale groep (M)		Glazen per week, wekelijkse drinkers (M)	
	T2	Peiling	T2	Peiling	T2	Peiling	T2	Peiling
12 jaar	1,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	--	--
13 jaar	10,2	0,0	2,5	0,0	0,21	0,0	7,25	--
14 jaar	19,7	7,9	8,8	7,9	0,60	0,13	5,69	1,67
15 jaar	44,0	29,4	28,0	25,7	2,63	1,15	7,59	4,33
≥ 16 jaar	67,2	65,0	61,9	61,8	6,24	5,18	9,06	8,06
Totaal	30,1	35,9	20,9	33,9	2,01	2,57	8,26	7,35

Conclusies over het alcoholgebruik van jongeren binnen de gemeente Enkhuizen zijn vanwege de geringe vergelijkbaarheid tussen beide metingen lastig te maken. Bovenstaande resultaten geven wel een indicatie dat tijdens de peiling met name binnen de groep jongeren van 15 jaar en jonger het aantal jongeren dat maandelijks alcohol heeft gedronken en het gemiddelde aantal glazen per week is gedaald, ten opzichte van jongeren in deze groep tijdens T2. Verklaringen voor deze mogelijke dalingen binnen deze leeftijdsgroepen zijn statistisch helaas niet te bekijken, maar wel zullen de factoren die hier invloed op kunnen uitoefenen hierna verder besproken worden.

Factoren

Zoals in het rapport te lezen is, is voor programma LEF een verklaringsmodel opgesteld waarin diverse factoren opgenomen zijn die het alcoholgebruik van jongeren (kunnen) beïnvloeden. Deze factoren zullen hierna verder besproken worden en – waar mogelijk – bekeken worden hoe dit zich tussen T2 en de peiling ontwikkeld heeft.

Invloed van ouders op alcoholgebruik van jongeren

Ouders kunnen een belangrijke rol spelen in het alcoholgebruik van jongeren. Deze invloed lijkt voornamelijk te liggen in de tolerantie die ouders ten aanzien van alcoholgebruik van hun kinderen hebben (en de bijbehorende regels die zij hierover stellen).

Wanneer gekeken wordt naar de regels die ouders stellen, is te zien dat jongeren in de gemeente Enkhuizen over het algemeen strikte regels over (het gebruiken van) alcohol ervaren en dat deze tijdens de peiling minder strikt geworden lijken te zijn ten opzichte van T2 (zie Tabel 17). Vermoedelijk wordt dit veroorzaakt door de hogere percentages oudere jongeren tijdens de peiling. Immers, bij oudere jongeren zullen ouders toleranter zijn ten aanzien van hun alcoholgebruik dan bij jongere jongeren. Dit is eveneens terug te zien wanneer de regels verder naar leeftijd bekeken worden; ouders van jongeren van 16 jaar en ouder zijn (hoewel net niet significant, $p = .087$) het meest tolerant geworden van T2 naar de peiling.

Als gekeken wordt naar de invloed van regels op het alcoholgebruik van jongeren, komt duidelijk naar voren dat het stellen van strikte regels een beschermende factor kan zijn. Op beide metingen geldt dat jongeren die aangeven striktere regels te ervaren, significant vaker aangeven in de afgelopen maand (T2: $r = -.55$; Peiling: $r = -.71$) geen alcohol gedronken te hebben. Tevens is op beide metingen een (sterk) significant verband te zien tussen het stellen van regels en de hoeveelheid alcohol die jongeren wekelijks drinken; wanneer jongeren striktere regels ervaren, drinken zij wekelijks minder alcohol (T2: $r = -.59$; Peiling: $r = -.54$).

Geconcludeerd kan worden dat jongeren waarvan de ouders toleranter zijn ten aanzien van alcoholgebruik, vaker aangeven alcohol te hebben gedronken en wekelijks meer alcohol drinken.

Tabel 17.

Regels van ouders met betrekking tot alcoholgebruik van jongeren¹ (M), uitgesplitst naar leeftijd.

Leeftijd	T2	Peiling
12 jaar	4,79	4,73
13 jaar	4,65	4,73
14 jaar	4,54	4,63
15 jaar	3,93	3,94
≥ 16 jaar	3,02	2,72
Totale groep	4,17	3,67*

¹ Hogere scores betekenen striktere regels met betrekking tot alcoholgebruik.

* Significantie van verschil tussen T2 en Peiling kon niet berekend worden vanwege te grote verschillen tussen steekproeven.

Invloed van jongeren op eigen en elkaars alcoholgebruik

Jongeren kunnen een belangrijke rol spelen in hun eigen en elkaars alcoholgebruik. Deze invloed lijkt voornamelijk te liggen in de normen die jongeren over alcoholgebruik (van jongeren) waarnemen en de – al dan niet directe – groepsdruk die zij voelen om zich hieraan te conformeren.

De normen die jongeren ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren kunnen hebben gaan met name om de (waargenomen) norm dat alcohol drinken geaccepteerd is, het erbij hoort en dat iedereen het doet. Hierbij zijn drie verschillende normen te onderscheiden, namelijk algemene normen, descriptieve normen en injunctieve normen. De descriptieve normen zijn tijdens de peiling niet uitgevraagd en zullen niet besproken worden; de andere twee typen normen worden hierna verder besproken.

Algemene normen

De algemene normen die jongeren ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren kunnen hebben, komen voornamelijk voort uit het (algemene) idee dat alcohol drinken normaal is en erbij hoort. Deze normen worden gemeten door jongeren te vragen in hoeverre zij vinden dat

jongeren van hun leeftijd in bepaalde situaties alcohol mogen drinken (bijvoorbeeld thuis als ouders aanwezig zijn, of op een feestje met vrienden).

Wanneer gekeken wordt naar de sterkte van algemene normen die jongeren hebben ten aanzien van het alcoholgebruik van jongeren, valt op dat deze normen in de gemeente Enkhuizen gemiddeld niet heel sterk aanwezig zijn, maar dat deze tijdens de peiling wel positiever lijken te zijn geworden ten opzichte van T2 (zie Tabel 18). Vermoedelijk wordt dit veroorzaakt door de hogere percentages oudere jongeren tijdens de peiling. Immers, oudere jongeren zullen over het algemeen positievere normen over alcoholgebruik hebben dan jongere jongeren. Dit is eveneens terug te zien wanneer de normen verder naar leeftijd bekeken worden; de normen van jongeren van 16 jaar en ouder zijn (hoewel net niet significant, $p = .065$) het meest positief geworden van T2 naar de peiling..

Als gekeken wordt naar de invloed van algemene normen op het alcoholgebruik van jongeren, komt duidelijk naar voren deze normen een grote invloed op het alcoholgebruik hebben. Op beide metingen geldt dat jongeren met sterkere positieve normen ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren, significant vaker aangeven in de afgelopen maand (T2: $r = .57$; Peiling: $r = .72$) alcohol gedronken te hebben. Tevens is op beide metingen een sterk significant verband te zien tussen de algemene normen en de hoeveelheid alcohol die jongeren wekelijks drinken; wanneer jongeren sterkere positieve normen ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren hebben, drinken zij wekelijks meer alcohol (T2: $r = .60$; Peiling: $r = .53$).

Geconcludeerd kan worden dat jongeren die sterkere positieve algemene normen hebben ten aanzien van het alcoholgebruik van jongeren, vaker aangeven alcohol te hebben gedronken en wekelijks meer alcohol drinken.

Tabel 18.

Algemene normen ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren¹ (M), uitgesplitst naar leeftijd.

Leeftijd	T2	Peiling
12 jaar	1,28	1,38
13 jaar	1,60	1,37
14 jaar	1,96	1,86
15 jaar	2,67	2,62
≥ 16 jaar	3,38	3,65
Totale groep	2,23	2,70*

¹ Hogere scores betekenen dat jongeren positievere normen ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren hebben.

* Significantie van verschil tussen T2 en Peiling kon niet berekend worden vanwege te grote verschillen tussen steekproeven.

Injunctieve normen

De injunctieve normen die jongeren ten aanzien van het alcoholgebruik van jongeren kunnen hebben, verwijzen naar de waargenomen goed- of afkeuring van alcoholgebruik door leeftijdsgenoten. Deze normen worden gemeten door jongeren te vragen in hoeverre zij denken dat hun leeftijdsgenoten het zouden goed- of afkeuren als zij elke week alcohol (zouden) drinken.

Jongeren in de gemeente Enkhuizen denken op beide metingen over het algemeen dat hun leeftijdsgenoten het niet specifiek goed- of afkeuren als zij iedere week alcohol (zouden) drinken, al lijken zij tijdens de peiling sterker te denken dat leeftijdsgenoten het goedkeuren als zij wekelijks alcohol (zouden) drinken (zie Tabel 19). Vermoedelijk wordt dit veroorzaakt door de hogere percentages oudere jongeren tijdens de peiling. Immers, oudere jongeren zullen over het algemeen denken dat leeftijdsgenoten het sterker zouden goedkeuren als zij wekelijks alcohol (zouden) drinken dan jongere jongeren. Dit is eveneens terug te zien wanneer de normen verder naar leeftijd bekeken worden.

Als gekeken wordt naar invloed van injunctieve normen op het alcoholgebruik van jongeren, komt duidelijk naar voren deze normen een grote invloed op het alcoholgebruik hebben. Op beide metingen geldt dat jongeren die denken dat hun leeftijdsgenoten het sterker

goedkeuren om wekelijks alcohol te drinken, significant vaker aangeven in de afgelopen maand (T2: $r = .56$; Peiling: $r = .67$) alcohol gedronken te hebben. Tevens is op beide metingen een sterk significant verband te zien tussen de injunctieve normen en de hoeveelheid alcohol die jongeren wekelijks drinken; wanneer jongeren denken dat leeftijdsgenoten het sterker goedkeuren om wekelijks alcohol te drinken, drinken zijzelf ook wekelijks meer alcohol (T2: $r = .57$; Peiling: $r = .52$).

Geconcludeerd kan worden dat wanneer jongeren denken dat leeftijdsgenoten het (wekelijks) drinken van alcohol sterker goedkeuren, zij vaker aangeven alcohol te hebben gedronken en wekelijks meer alcohol drinken.

Tabel 19.

*Injunctieve normen over goed- en afkeuring
alcoholgebruik door leeftijdsgenoten¹ (M),
uitgesplitst naar leeftijd.*

Leeftijd	T2	Peiling
12 jaar	1,24	1,00
13 jaar	1,68	1,45
14 jaar	2,22	2,29
15 jaar	3,47	3,31
≥ 16 jaar	4,57	4,74
Totale groep	2,70	3,39*

¹ Hogere scores betekenen dat jongeren denken dat leeftijdsgenoten alcoholgebruik sterker goedkeuren.

* Significantie van verschil tussen T2 en Peiling kon niet berekend worden vanwege te grote verschillen tussen steekproeven.

Handhaving

Normaliter wordt binnen dit deel bekeken welke invloed de handhaving van het alcoholbeleid op het alcoholgebruik van jongeren heeft. Immers, wanneer jongeren buitenshuis makkelijk aan alcohol (denken te) kunnen komen, en zij weinig toezicht en controle ervaren bij het bezoeken van uitgaansgelegenheden en het daar alcohol drinken, zullen zij over het algemeen vaker en meer alcohol drinken dan wanneer de handhaving scherper is.

Gedurende de lockdown is het voor jongeren echter sowieso al onmogelijk geweest om buitenshuis alcohol te verkrijgen en uitgaansgelegenheden te bezoeken. Het is dan ook niet mogelijk om de rol van de handhaving verder te onderzoeken. Wel zal bekeken worden in hoeverre jongeren tijdens de lockdown alcohol in huiselijke sfeer gedronken hebben.

Tijdens de peiling geven maandelijks drinkende jongeren percentueel iets meer aan in huiselijke sfeer alcohol gedronken te hebben (96%) ten opzichte van maandelijks drinkende jongeren op T2 (92%). Ondanks de lockdown geven drie jongeren tijdens de peiling aan niet in huiselijke sfeer alcohol gedronken te hebben. Waar zij dit dan wel gedaan hebben is uit de data niet te achterhalen.

Wanneer gekeken wordt naar de verschillende huiselijke situaties valt op dat percentueel minder jongeren tijdens de peiling alcohol gedronken hebben in huiselijke sfeer waarin zij alcohol drinken met en/of bij andere personen dan in hun eigen huishouden (vrienden, familie) ten opzichte van T2. Wel is het percentage jongeren dat thuis met hun ouders alcohol gedronken heeft tijdens de peiling hoger ten opzichte van T2 (zie Tabel 20). Dit lijkt te impliceren dat minder jongeren gedurende de lockdown op bezoek gegaan zijn bij vrienden en/of familie en hier alcohol gedronken hebben dan voor de lockdown, maar ook dat meer jongeren alcohol zijn gaan drinken met hun ouders.

Tabel 20.

*Situaties waarin jongeren in huiselijke sfeer alcohol drinken, uitgesplitst naar leeftijd (%).**

Leeftijd	Met / bij				Bij familie of vrienden			
	Alleen thuis		vrienden thuis		Met ouders thuis		van ouders thuis	
	T2	Peiling	T2	Peiling	T2	Peiling	T2	Peiling
≤ 15 jaar	18,0	27,3	88,0	72,7	51,9	63,6	39,8	9,1
≥ 16 jaar	21,1	14,5	99,2	80,6	69,1	67,7	64,2	38,7
Totaal	19,5	16,4	93,4	79,5**	60,2	67,1	51,6	34,2**

* Hier zijn alleen jongeren meegenomen die aangegeven hebben in de afgelopen maand thuis alcohol gedronken te hebben.

** Significantie van verschil tussen T2 en Peiling kon niet berekend worden vanwege te grote verschillen tussen steekproeven.

Conclusie

Wanneer gekeken wordt naar het alcoholgebruik van jongeren in de gemeente Enkhuizen gedurende de lockdown (tijdens de peiling) lijkt dit gestegen te zijn ten opzichte van de laatste meting voor de lockdown (T2), aangezien zowel de maandelijkse en wekelijkse prevalentie als de hoeveelheid alcohol voor de totale groep hoger zijn. Dit lijkt echter vertekend te zijn vanwege de scheve verhouding van leeftijd tussen beide metingen; immers wanneer de steekproef percentueel uit (veel) meer oudere jongeren bestaat is het aannemelijk dat de alcoholcijfers voor de totale groep hoger zijn. Wanneer dit verder naar leeftijd bekeken wordt is namelijk te zien dat het alcoholgebruik voor jongeren van 15 jaar en jonger lager ligt, terwijl dit voor jongeren van 16 jaar en ouder relatief stabiel is. Hoewel we hier vanwege de scheve verdeling van demografische gegevens tussen de metingen geen causale conclusie uit kunnen trekken, lijken deze resultaten een indicatie te geven dat in de gemeente Enkhuizen het alcoholgebruik onder – met name jongere (≤ 15 jaar) – jongeren gedurende de coronacrisis en lockdown gedaald is.

Wanneer gekeken wordt naar (de ontwikkeling) van de factoren uit het verklaringsmodel lijkt dit in eerste instantie verslechterd te zijn: voor de totale groep lijken ouders minder strikt en hebben jongeren positievere normen ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren. Hier lijkt echter hetzelfde vertekenende beeld zichtbaar als bij het alcoholgebruik vanwege de scheve verhouding naar leeftijd tussen beide metingen. Immers, oudere jongeren zullen eerder meer tolerante regels ervaren en positievere normen hebben ten aanzien van alcoholgebruik van jongeren dan jongere jongeren. Wanneer dit verder naar leeftijd bekeken wordt is namelijk te zien dat op alle factoren voor vrijwel geen van de verschillende leeftijdsgroepen verschillen tussen de metingen te zien zijn. Voor de groep jongeren van 16 jaar en ouder lijkt op enkele factoren wel een verschil van T2 naar de peiling te zien: ouders lijken toleranter geworden te zijn en ook jongeren zelf binnen deze leeftijdsgroep lijken positievere normen ten aanzien van alcoholgebruik (van jongeren) te hebben. Hoewel de statistische toets voor beide factoren net geen significant verschil laat zien, is het aannemelijk dat hier vanwege een lagere statistische power (door de kleinere steekproef) wel degelijk een verschil tussen beide metingen in ontstaan is.

Tenslotte is te zien dat vrijwel alle maandelijks drinkende jongeren dit in huiselijke sfeer doen. Opvallend hierbij is dat meer jongeren tijdens de lockdown met hun ouders alcohol drinken, terwijl minder jongeren in huiselijke sfeer alcohol drinken met en/of bij

personen die niet tot hun huishouden behoren (vrienden, familie) ten opzichte van de situatie voor de lockdown.

Ondanks dat we vanwege de scheve verhouding van demografische gegevens tussen de metingen geen harde conclusies kunnen trekken, lijken de resultaten in deze bijlage een indicatie te geven dat het alcoholgebruik onder – met name jongere (≤ 15 jaar) – jongeren gedurende de coronacrisis en lockdown gedaald is. Het alcoholgebruik onder oudere jongeren (16 jaar en ouder) lijkt niet veranderd te zijn. Daarnaast lijken de factoren uit het verklaringsmodel die het alcoholgebruik (kunnen) beïnvloeden over het algemeen niet veranderd te zijn. Wel is er een indicatie dat de groep jongeren van 16 jaar en ouder tijdens de peiling minder strikte regels over alcohol heeft ervaren en positievere normen ten aanzien van alcoholgebruik (van jongeren) heeft ten opzichte van deze groep jongeren op T2.

Ondanks dat deze cijfers zich vanwege de verschillen in steekproef en context moeilijk laten vergelijken met die in het eerste deel van dit rapport, lijkt dit sterker te impliceren dat de positieve ontwikkelingen binnen de gemeente Edam-Volendam gedreven worden door (pre-)interventie invloeden van programma LEF. De vervolgmeting in februari 2021 zal hopelijk in een normale context plaatsvinden en vergelijkingen tussen beide gemeenten mogelijk maken, om zodoende meer inzicht te geven in de unieke bijdrage van programma LEF op de positieve ontwikkeling van jongeren in de gemeente Edam-Volendam.

Bijlage II: Invloed actieve toestemming Edam-Volendam

Zoals in de inleiding van het rapport al aangegeven, had dit tussenrapport als oorspronkelijke opzet om te kijken of er wellicht al een effect van de implementatie van de eerste preventie-activiteiten in de gemeente Edam-Volendam zichtbaar zou zijn. Enerzijds is deze opzet niet mogelijk gebleken vanwege het ontbreken van data vanuit de controlegemeente door de coronacrisis (zie Bijlage I); anderzijds hebben minder jongeren in de gemeente Edam-Volendam meegedaan omdat voor het eerst actieve toestemming vereist was, waardoor data van de verschillende metingen minder goed vergelijkbaar is gebleken.

Omdat het mogelijk is dat jongeren die wel toestemming voor deelname hebben verschillen van jongeren die hier geen toestemming voor hebben en dit de in het rapport weergegeven resultaten kan beïnvloeden, zal in deze bijlage bekeken worden welke invloed het al dan niet hebben van toestemming voor deelname op de resultaten kan hebben.

Steekproef

In deze bijlage wordt gebruik gemaakt van een selecte steekproef van jongeren uit de gemeente Edam-Volendam die tijdens de derde meting van programma LEF (afgenomen in februari 2019) hebben deelgenomen. Uit deze steekproef zijn de leerlingen verwijderd die tijdens de volgende meting in een examenklas zitten en hierdoor per definitie niet tot de steekproef voor de volgende meting hebben kunnen behoren ($N = 296$). Vervolgens is de overgebleven groep opgedeeld in twee groepen om te kunnen kijken naar de invloed van het al dan niet hebben van toestemming voor deelname¹.

De steekproef bestaat in totaal uit 691 jongeren in de leeftijd van 12 t/m 17 jaar. Er zitten iets meer meisjes (55%) dan jongens (45%) in de steekproef. Het schoolniveau van de steekproef was eveneens iets scheef verdeeld: ongeveer een derde van de steekproef (37%) volgde onderwijs op VMBO-niveau, het overige deel volgde onderwijs op HAVO- of VWO-niveau.

Aangezien de demografische gegevens in deze bijlage eveneens als onderzoeksfactoren meegenomen worden, zal de verdeling van demografische gegevens per toestemmingsgroep later in de bijlage weergegeven worden.

¹ De groep 'geen toestemming' omvat jongeren waarvan de ouders geen actieve toestemming gegeven hebben en/of die zelf geweigerd hebben om deel te nemen.

Factoren

Diverse factoren kunnen mogelijk beïnvloeden of jongeren al dan niet toestemming voor deelname hebben. Deze factoren zijn in vijf verschillende domeinen onderverdeeld: demografisch, middelengebruik, individueel, groep/peer en ouderlijk. De invloed van de factoren zullen eerst per domein besproken worden, waarna uiteindelijk alle significante factoren per domein in één eindmodel getoetst zullen worden om te bekijken welke factoren de meeste invloed hebben op de actieve toestemming.

Demografisch

Wanneer gekeken wordt naar de verdeling participanten per toestemmingsgroep is te zien dat dit qua aantallen evenredig verdeeld is: ongeveer de helft van de participanten uit de oorspronkelijk steekproef heeft geen toestemming voor deelname, de andere helft heeft dit wel (zie Tabel 21).

Als de verdeling van demografische gegevens per toestemmingsgroep verder bekeken wordt, is te zien dat jongeren die geen toestemming hebben gemiddeld ouder en vaker van het vrouwelijke geslacht zijn dan jongeren die wel toestemming hebben. Wat betreft schoolniveau is te zien dat jongeren in beide toestemmingsgroepen vaker een hoger schoolniveau volgen.

Tabel 21.

Beschrijving van demografische gegevens per toestemmingsgroep.

	Geen toestemming	Wel toestemming
Aantal participanten (<i>N</i> (%))	339 (49,1%)	352 (50,9%)
Leeftijd (<i>M</i> (<i>SD</i>))	14,54 (1,11)	13,91 (0,85)
Sekse (<i>N</i> (%))		
Jongen	130 (38,3%)	180 (51,1%)
Meisje	209 (61,7%)	172 (48,9%)
Schoolniveau ¹ (<i>N</i> (%))		
Laag	106 (31,3%)	148 (42%)
Hoog	233 (68,7%)	204 (58%)

¹ Laag: vmbo (alle afdelingen); Hoog: havo + vwo.

In Tabel 22 is te zien dat zowel de leeftijd als het geslacht van de participant een significante invloed heeft op de actieve toestemming voor deelname. Met ieder jaar dat de participant

ouder is, is de kans 54% groter dat de jongere geen toestemming voor deelname heeft, terwijl voor jongens geldt dat zij 55% meer kans hebben om toestemming voor deelname te hebben dan meisjes. Oftewel: jongere jongeren en jongens hebben vaker toestemming voor deelname dan oudere jongeren en meisjes. Voor schoolniveau is er geen verschil in de kans om toestemming voor deelname te hebben.

Tabel 22.

Logistische regressie invloed demografische gegevens op actieve toestemming¹.

	B (S.E.)	p-waarde	Odds Ratio
Leeftijd	- .620 (.086)***	.000	.538
Geslacht [0 = jongen; 1 = meisje]	- .594 (.164)***	.000	.552
Schoolniveau [0 = laag; 1 = hoog]	- .198 (.173)	.251	.820

¹ 0 = geen toestemming; 1 = wel toestemming

*** Significant bij $p \leq .001$.

Alcoholgebruik

Zoals in de inleiding aangegeven richt programma LEF zich voornamelijk op het alcoholgebruik van jongeren. Wanneer het alcoholgebruik een dermate grote uitkomstmaat is, is het mogelijk dat jongeren die al vaker en/of meer alcohol drinken minder geneigd zullen zijn toestemming voor deelname te geven. Of dit daadwerkelijk zo is, zal hierna verder besproken worden.

Als gekeken wordt naar het alcoholgebruik per toestemmingsgroep is te zien dat jongeren die toestemming voor deelname hebben maandelijks iets minder vaak alcohol drinken en wekelijks gemiddeld minder glazen alcohol drinken dan jongeren die geen toestemming hebben (zie Tabel 23). Wanneer specifiek gekeken wordt naar de groep wekelijkse drinkers is geen significant verschil in het alcoholgebruik tussen de toestemmingsgroepen zichtbaar.

Tabel 23.

Beschrijving van alcoholgebruik per toestemmingsgroep.

	Geen toestemming	Wel toestemming
Totale groep		
Maandelijks frequentie (<i>M (SD)</i>)	1,11 (2,58)	0,44 (1,49) ▼
Aantal glazen alcohol per/week (<i>M (SD)</i>)	1,29 (3,23)	0,45 (1,85) ▼
Wekelijkse drinkers ¹		
Maandelijks frequentie (<i>M (SD)</i>)	4,86 (3,67)	3,94 (3,03)
Aantal glazen alcohol per/week (<i>M (SD)</i>)	5,64 (4,63)	4,44 (4,03)

¹ Wekelijkse drinkers zijn jongeren die aangegeven hebben minimaal één glas alcohol per/week te drinken.

▼ Significant lager dan in groep ‘geen toestemming’.

Wanneer vervolgens gekeken wordt in hoeverre het alcoholgebruik van jongeren daadwerkelijk invloed heeft op het al dan niet hebben van toestemming voor deelname, is te zien dat zowel het aantal keer dat jongeren maandelijks alcohol drinken als de hoeveelheid alcohol die zij wekelijks drinken gezamenlijk niet significant van invloed zijn op de actieve toestemming voor deelname (zie Tabel 24). Jongeren die minder (vaak) alcohol drinken, hebben geen grotere kans om toestemming voor deelname te hebben dan jongeren die vaker en meer alcohol drinken. Echter, wanneer dit voor beide alcoholmaten afzonderlijk wordt bekeken, hebben ze wel een significante invloed op de toestemming; vaker alcohol drinken ($B = -.173, p < .001$) en meer glazen alcohol per week drinken ($B = -.151, p < .001$) leidt tot een grotere kans om geen toestemming voor deelname te hebben.

Tabel 24.

Logistische regressie invloed alcoholgebruik op actieve toestemming¹.

	B (S.E.)	p-waarde	Odds Ratio
Maandelijks frequentie	-.084 (.069)	.224	.920
Aantal glazen alcohol per/week	-.090 (.062)	.148	.914

¹ 0 = geen toestemming; 1 = wel toestemming

Individuele factoren

Naast demografische factoren zouden andere individuele kenmerken van jongeren invloed kunnen hebben op het al dan niet toestemming hebben voor deelname. Het is immers mogelijk dat jongeren die bijvoorbeeld kwetsbaarder zijn, minder zelfvertrouwen en/of -controle hebben, minder geneigd zijn toestemming voor deelname te geven. Of dit daadwerkelijk zo is, zal hierna verder besproken worden.

In Tabel 25 is te zien dat de zelfcontrole en empowerment in beide toestemmingsgroepen relatief hoog ligt en niet significant verschilt tussen de groepen. Jongeren met minder zelfcontrole en een lager gevoel van empowerment hebben geen grotere kans om geen toestemming voor deelname te hebben dan jongeren met meer zelfcontrole en gevoel van empowerment (zie Tabel 26).

Tabel 25.

Beschrijving van individuele factoren per toestemmingsgroep.

	Geen toestemming	Wel toestemming
Zelfcontrole (<i>M (SD)</i>)	3,60 (0,64)	3,57 (0,55)
Empowerment (<i>M (SD)</i>)	3,80 (0,79)	3,81 (0,68)

Tabel 26.

Logistische regressie invloed alcoholgebruik op actieve toestemming¹.

	B (S.E.)	p-waarde	Odds Ratio
Zelfcontrole	- .105 (.148)	.481	.901
Empowerment	.052 (.121)	.666	1.054

¹ 0 = geen toestemming; 1 = wel toestemming

Groeps- / peerfactoren jongeren

Naast individuele factoren bij jongeren kunnen ook groeps- / peerfactoren, zoals normen en ervaren groepsdruk invloed hebben op het al dan niet toestemming geven. Jongeren die al sterkere normen (over alcohol) hebben en/of meer druk voelen om zich hieraan te conformeren zijn mogelijk minder snel geneigd toestemming voor deelname te geven. Of dit daadwerkelijk zo is, zal hierna verder besproken worden.

Jongeren in beide toestemmingsgroepen hebben over het algemeen geen sterke positieve normen over alcohol(gebruik), denken dat ongeveer de helft van hun leeftijdsgenoten wekelijks alcohol drinkt en denken dat leeftijdsgenoten het niet specifiek goed- of afkeuren als zij wekelijks alcohol (zouden) drinken (zie Tabel 27). Wel is voor al deze factoren te zien dat jongeren die toestemming voor deelname hebben minder positieve normen over alcohol(gebruik) hebben, denken dat minder leeftijdsgenoten wekelijks alcohol drinken en dat leeftijdsgenoten wekelijks alcoholgebruik sterker afkeuren dan jongeren die geen toestemming hebben. Tevens is te zien dat jongeren in beide toestemmingsgroepen weinig groepsdruk ervaren en dat dit niet verschilt tussen de groepen.

Tabel 27.

Beschrijving van groepsfactoren per toestemmingsgroep.

	Geen toestemming	Wel toestemming
Algemene normen (<i>M (SD)</i>)	2,07 (1,17)	1,69 (0,92) ▼
Descriptieve normen (<i>M (SD)</i>)	2,56 (1,37)	2,03 (1,13) ▼
Injunctieve normen (<i>M (SD)</i>)	2,82 (2,17)	2,06 (1,68) ▼
Groepsdruk (<i>M (SD)</i>)	1,64 (0,66)	1,64 (0,65)

▼ Significant lager dan in groep ‘geen toestemming’.

Wanneer vervolgens gekeken wordt in hoeverre de (ervaren) normen en groepsdruk daadwerkelijk invloed hebben op het al dan niet hebben van toestemming voor deelname, is te zien dat alleen de descriptieve normen significant van invloed zijn: jongeren die denken dat minder leeftijdsgenoten wekelijks alcohol drinken hebben een grotere kans om toestemming voor deelname te hebben dan jongeren die denken dat meer leeftijdsgenoten wekelijks alcohol drinken.

Tabel 28.

Logistische regressie invloed groepsfactoren op actieve toestemming¹.

	B (S.E.)	p-waarde	Odds Ratio
Algemene normen	- .151 (.095)	.111	.860
Descriptieve normen	- .203 (.079)**	.010	.816
Injunctieve normen	- .078 (.058)	.174	.0925
Groepsdruk	.069 (.121)	.571	1.071

¹ 0 = geen toestemming; 1 = wel toestemming

** Significant bij $p \leq .01$.

Ouderlijke factoren

In (eerdere) rapportages van programma LEF is duidelijk naar voren gekomen dat ouders een grote invloed hebben op (de ontwikkeling van) hun kind. Naast de individuele- en groepsfactoren van jongeren is het dan ook aannemelijk dat ouderlijke factoren invloed kunnen hebben op het al dan niet krijgen van toestemming voor deelname. Of dit daadwerkelijk zo is, zal hierna verder besproken worden.

Om te kunnen toetsen welke ouderlijke factoren mogelijk invloed hebben, is allereerst voor veel verschillende factoren bekeken hoe de gemiddelden per factor zich verhouden tussen beide toestemmingsgroepen. Vervolgens zijn de vijf meest zeggende factoren in de verdere analyses geïnccludeerd, te weten: regels over alcohol, ouderlijke support, hechtheid in ouder-kind-relatie [*relatedness*], ervaren autonomie en (psychologische) controle door ouders.

Jongeren in beide toestemmingsgroepen ervaren relatief strikte regels over alcohol en veel ouderlijke support. Wel ervaren jongeren die toestemming hebben striktere regels en meer support dan jongeren die geen toestemming hebben. Daarnaast is te zien jongeren in beide toestemmingsgroepen een positieve relatie met hun ouders (*relatedness*), een gemiddelde mate van autonomie en weinig (psychologische) controle door hun ouders ervaren. Geen van deze factoren verschilt significant tussen beide groepen.

Tabel 29.

Beschrijving van groepsfactoren per toestemmingsgroep.

	Geen toestemming	Wel toestemming
Regels over alcohol (<i>M (SD)</i>)	4,27 (1,07)	4,67 (0,69) [▲]
Ouderlijke support (<i>M (SD)</i>)	6,05 (1,30)	6,16 (1,13) [▲]
Relatedness (<i>M (SD)</i>)	5,20 (1,07)	5,14 (1,09)
Autonomie (<i>M (SD)</i>)	5,03 (1,10)	4,90 (1,06)
Controle door ouders (<i>M (SD)</i>)	1,95 (0,80)	1,96 (0,78)

[▲] Significant hoger dan in groep ‘geen toestemming’.

Wanneer vervolgens gekeken wordt in hoeverre de ouderlijke factoren daadwerkelijk invloed hebben op het al dan niet hebben van toestemming voor deelname, is te zien dat regels over alcohol en ervaren relatie met ouders (*relatedness*) significant van invloed zijn: jongeren die strikte regels over alcohol en een minder hechte relatie met hun ouders ervaren, hebben een grotere kans om toestemming voor deelname te hebben dan jongeren die tolerantere regels en een hechtere relatie met hun ouders ervaren. Dit lijkt te impliceren dat jongeren die zich wat meer losmaken van hun ouders qua regels en hechting een grotere kans hebben om geen toestemming voor deelname te geven.

Tabel 30.

Logistische regressie invloed ouderlijke factoren op actieve toestemming¹.

	B (S.E.)	p-waarde	Odds Ratio
Regels over alcohol	.546 (.098)***	.000	1.726
Ouderlijke support	.153 (.081) [†]	.061	1.165
Relatedness	- .208 (.095)*	.028	.812
Autonomie	- .063 (.076)	.406	.939
Controle door ouders	.012 (.119)	.921	1.012

¹ 0 = geen toestemming; 1 = wel toestemming

[†] Significant bij $p \leq .10$; * $p \leq .05$; *** $p \leq .001$.

Eindmodel

Als laatste stap om te bekijken welke factoren de meeste invloed hebben op het al dan niet hebben van toestemming voor deelname is een eindmodel getoetst, waarin alle significante

factoren per domein meegenomen zijn: leeftijd en geslacht (demografisch), descriptieve normen (groep/peer), regels over alcohol en relatedness (ouderlijk).

Wanneer gekeken wordt in hoeverre deze factoren in één model significant blijven, is te zien dat in ieder geval de demografische gegevens sterk significant blijven: zowel de leeftijd als het geslacht van de participant beïnvloeden significant of er toestemming voor deelname is. Wanneer jongeren ouder en van het vrouwelijke geslacht zijn, is de kans kleiner dat zij toestemming voor deelname hebben. Tevens is te zien dat de regels die jongeren over alcohol ervaren significant van invloed blijven: jongeren die striktere regels ervaren hebben een grotere kans om toestemming voor deelname te hebben dan jongeren die tolerantere regels ervaren. De significante invloed van descriptieve normen en relatedness valt in het eindmodel weg.

Tabel 31.

Logistische regressie eindmodel invloed factoren op actieve toestemming¹.

	B (S.E.)	p-waarde	Odds Ratio
Leeftijd	- .518 (.095) ^{***}	.000	.595
Geslacht [0 = jongen; 1 = meisje]	- .515 (.168) ^{***}	.002	.598
Descriptieve normen	- .088 (.076)	.247	.916
Regels over alcohol	.231 (.113) [*]	.041	1.260
Relatedness	- .067 (.078)	.393	.935

¹ 0 = geen toestemming; 1 = wel toestemming

* Significant bij $p \leq .05$; *** $p \leq .001$.

Conclusie

Wanneer gekeken wordt naar de factoren die invloed kunnen hebben op het al dan niet toestemming voor deelname hebben, valt op dat factoren uit verschillende domeinen hier invloed op kunnen hebben. Met name demografische gegevens lijken sterk van invloed te zijn: jongeren die ouder en van het vrouwelijke geslacht zijn, hebben een grotere kans om geen toestemming voor deelname te hebben. Tevens hebben de regels die jongeren over alcohol ervaren invloed op het hebben van toestemming: jongeren die tolerantere regels ervaren, hebben een grotere kans om geen toestemming voor deelname te hebben. Dit kan twee dingen betekenen: 1) ouders die toleranter zijn vinden het wellicht minder belangrijk dat

onderzoek gedaan wordt en zijn minder geneigd toestemming voor deelname aan hun kind te geven, of 2) jongeren die tolerantere regels ervaren zijn al meer ‘vrij’ in hun keuzes en kiezen er zelf voor om geen toestemming voor deelname te geven. Naast deze factoren die wel van invloed zijn, is het opvallend dat het alcoholgebruik van jongeren geen invloed heeft op het hebben van toestemming voor deelname.

De gevonden resultaten kunnen implicaties hebben voor vervolgonderzoek binnen programma LEF, maar eveneens voor ander wetenschappelijk onderzoek (naar middelengebruik onder jongeren). Aangezien jongeren minder geneigd zijn mee te doen zodra zij ouder zijn, maar deze groep doorgaans in beleid m.b.t. middelengebruik wel belangrijk is, is het van belang hier rekening mee te houden in de werving. Er moet op ingezet worden deze jongeren wel in het onderzoek te betrekken, juist omdat het van groot belang voor verder beleid is om te weten wat zij denken en doen. Daarnaast is te zien dat ouders ook invloed hebben op de deelname van hun kinderen. Met name bij tolerantere ouders is het van belang hen goed te informeren over de waarde van het onderzoek en te stimuleren om hun kinderen mee te laten doen, zodat het verdere beleid nog beter vormgegeven kan worden.